

ΣΧΟΛΗ ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ
ΗΛΙΚΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΩΣ ΜΕΣΩ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ
ΗΛΙΚΙΑ

Αναστασία Χανιωτάκη Α.Μ. 16100

Επιβλέπουσα : Κανελλοπούλου Ε. Ακαδημαϊκή Υπότροφος

Ιωάννινα, Οκτώβριος, 2018

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ
ΗΛΙΚΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΟ ΠΑΙΧΝΪΔΙ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΉ
ΗΛΙΚΪΑ

Αναστασία Χανιωτάκη Α.Μ. 16100

Επιβλέπουσα : Κανελλοπούλου Ε. Ακαδημαϊκή Υπότροφος

Ιωάννινα, Οκτώβριος, 2018

THE ROLE OF PLAY IN CHILDREN'S DEVELOPMENT

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή Ιωάννινα, 2018

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής

Ελένη Κανελλοπούλου,
Ακαδημαϊκή Υπότροφος

2. Μέλος επιτροπής

Καραβίδα Βασιλική
Επίκουρος καθηγήτρια

3. Μέλος επιτροπής

Τύμπα Ελένη
Επίκουρος καθηγήτρια

Ο Πρόεδρος του Τμήματος

Γεώργιος Βρυώνης
Καθηγητής Παιδιατρικής
Δρ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Υπογραφή

Χανιωτάκη Αναστασία, 2018
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Χανιωτάκη Αναστασία

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την διεκπεραίωση της πτυχιακής εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω, την κυρία Κανελλοπούλου Ελένη, για την καθοδήγηση και την άψογη συνεργασία που είχαμε κατά την διάρκεια της εργασίας. Επίσης, ευχαριστώ από καρδιάς την οικογένεια μου που ήταν ιδιαίτερα υποστηρικτική κατά το διάστημα των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην πτυχιακή εργασία που ακολουθεί, γίνεται αρχικά αναφορά των βασικότερων παλαιών και σύγχρονων θεωριών με στόχο την εισαγωγή από ειδικούς διάφορων ειδικοτήτων στο θέμα «η ανάπτυξη του παιδιού μέσα από το παιχνίδι». Στην συνέχεια, υπάρχει η παιδαγωγική αξία του παιχνιδιού, η αναπτυξιακή σειρά με την οποία παρατηρούνται οι επιδράσεις του, σύμφωνα με την ψυχολόγο Charlotte Bühler, καθώς και οι τρεις βασικότερες μορφές παιχνιδιού. Παρακάτω, περιγράφεται το παιχνίδι ως βοηθητικό εργαλείο σε όλους τους τομείς ανάπτυξης και ειδικότερα στον κινητικό, στον συναισθηματικό, στον γνωστικό-νοητικό και στον κοινωνικό τομέα. Έπειτα, ακολουθεί η εμπλοκή των ενηλίκων, δηλαδή των παιδαγωγών και γονέων στις παιγνιώδεις δραστηριότητες για την ομαλή ανάπτυξη των παιδιών κατά την διάρκεια όλης της προσχολικής ηλικίας. Τέλος, υπάρχει το κεφάλαιο το οποίο σχετίζεται με τις θεραπευτικές ιδιότητες που μπορεί να έχει μια δραστηριότητα σε όλα τα παιδιά. Ακολούθως, γίνεται περιγραφή του θεραπευτικού παιχνιδιού σε ομαδικό κλίμα, σε παιδιά που έχουν βιώσει κάποιο τραυματικό γεγονός, σε παιδιά που νοσηλεύονται, που βρίσκονται στο αυτιστικό φάσμα και η συμμετοχή των ενηλίκων σε όλη αυτή τη διαδικασία. Στόχος της πτυχιακής μου εργασίας είναι να δοθεί η απαραίτητη προσοχή στην καθημερινή απασχόληση των παιδιών μέσα από διάφορες δράσεις από την βρεφική κιόλας ηλικία, αναγνωρίζοντας ότι το παιχνίδι είναι δικαίωμα των παιδιών και οι ενήλικες οφείλουν να είναι ενημερωμένοι και όχι απλά να μην το περιορίζουν, αλλά και να το προωθούν.

Λέξεις-κλειδιά: παιχνίδι, ανάπτυξη, παιδί, θεραπεία, προσχολική ηλικία.

ABSTRACT

The following report begins with a description of fundamental old and new theories in order to provide an introduction for specialists from different fields to the topic “childhood development through play”. Following this is a discussion of the educational merits of play, the developmental sequence which can be observed according to psychologist Charlotte Bühler, and the three main types of play. Next is a description of play as an aid in all areas of development, but especially in the kinetic, emotional, gnostic and social areas. This is followed by a discussion of the role of adults, namely teachers and parents, in play activities to ensure even development throughout the preschool years. The report concludes with a chapter about the therapeutic effects an activity can have on all children, and describes therapeutic play for a group setting, for children who have had traumatic experiences, for children in hospital, for those on the autistic spectrum, and the participation of adults during the process. The goal of this report is to give due attention to the daily engagement of children through various actions, beginning even in infancy, recognizing that play is a fundamental right of children, and adults must be aware that play is something to be, not only permitted, but encouraged.

Keywords: play, development, child, therapy, preschool age

Πίνακας περιεχομένων

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
1.0 Θεωρίες του παιχνιδιού	10
1.1 Θεωρία του αταβισμού.....	10
1.2 Θεωρία της προπαρασκευαστικής εξάρσεως:.....	10
1.3 Η θεωρία της προβολής του <<Εγώ>>:	11
1.4 Η θεωρία της πλεονάζουσας ενέργειας:	11
1.5 Η ψυχαναλυτική θεωρία:	11
1.6 Θεωρία του Piaget (1962):.....	13
1.7 Θεωρία του Vygotsky (1978):	15
1.8 Θεωρία του Fröbel (1782-1852):	16
1.9 Θεωρία της Maria Montessori(1880-1952):	17
2.0 Η παιδαγωγική αξία του παιχνιδιού.	19
2.1 Αναπτυξιακή σειρά των παιχνιδιών σύμφωνα με την Charlotte Bühler (1928):	21
2.2 Μορφές παιχνιδιού:.....	22
3.0 Η αναγκαιότητα του παιχνιδιού στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού.	26
3.1 Ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων μέσα από το παιχνίδι.....	27
3.1.1 Είδη κινητικών δραστηριοτήτων κατά τον Przewkda:.....	27
3.1.2 Σύμφωνα με την επιστήμη της Κινησιολογίας:	28
3.1.3 Ενόητες ψυχοκινητικής ανάπτυξης που επιτυγχάνονται μέσα από τα παιχνίδια.	29
3.1.4 Παιχνίδι, μουσική και κίνηση:	32
3.2 Επιρροή του παιχνιδιού στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.....	34
3.3 Γνωστική-νοητική ανάπτυξη.....	36
3.4 Κοινωνικοποίηση του ατόμου μέσα από το παιχνίδι.	37
3.4.1 Ατομικό παιχνίδι:	38
3.4.2 Το παράλληλο παιχνίδι:	39
3.4.3 Το συντροφικό παιχνίδι:	39
3.4.4 Ομαδικό παιχνίδι:.....	39
3.5 Παιδικές φιλίες:.....	40

3.6 Συνέπειες στέρησης του παιχνιδιού από τα παιδιά	41
4.0 Παιχνίδι και παιδαγωγός	43
4.1 Παιχνίδι και γονείς.....	46
5.0 Το θεραπευτικό παιχνίδι.....	48
5.1 Διεξαγωγή της παιγνιοθεραπείας (σύντομη περιγραφή).....	50
5.1.1 Συμβολή των ενηλίκων	51
5.2 Μοντέλα παιγνιοθεραπείας.....	51
5.2.1 Κατευθυντική παιγνιοθεραπεία.....	52
5.2.2. Μη κατευθυντική παιγνιοθεραπεία.....	52
5.3 Πως λειτουργεί το θεραπευτικό παιχνίδι σε ομαδικό πλαίσιο	53
5.4 Ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών:.....	54
5.4.1. Άγχος – Μετατραυματικό άγχος:.....	54
5.4.2. Καταπολέμηση του άγχους και του μετατραυματικού άγχους μέσω του παιχνιδιού.	55
5.4.3 Παιδιά που νοσηλεύονται και συνέπειες.....	57
5.4.4 Χρήση παιχνιδιού στο πλαίσιο της νοσηλείας	59
5.5 Θεραπευτικό παιχνίδι και παιδιά στο αυτιστικό φάσμα	62
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	68
ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΙΚΟΝΩΝ	71

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παιχνίδι στην προσχολική ηλικία είναι το καταλληλότερο μέσο για την ανάπτυξη όλων των δεξιοτήτων και ικανοτήτων, δηλαδή των γνωστικών-νοητικών, των κινητικών, ψυχοσυναισθηματικών και των κοινωνικών, με τρόπο με τον οποίο τα παιδιά ταυτόχρονα αντλούν ιδιαίτερη ευχαρίστηση. Με την περιγραφή του παιχνιδιού και τις σπουδαίες επιπτώσεις του στο παιδί ασχοληθήκαν κορυφαίες προσωπικότητες όπως ο S. Freud, ο E. Erikson, ο J. Piaget, η M. Montessori, ο L. Vygotsky και άλλοι σπουδαίοι παιδαγωγοί και ψυχολόγοι και έδωσαν την δική τους ερμηνεία στην τόσο ευρεία έννοια του παιχνιδιού.

Κατά την διάρκεια της ημέρας το παιχνίδι μπορεί να ενώσει όλα τα παιδιά, προβάλλοντας την ισότητα και τον αλληλοσεβασμό. Έτσι, η κίνηση, το τραγούδι, το θέατρο, η ανάγκη για ατομική ή ομαδική απασχόληση, οι διάφορες κατασκευές και πολλές ακόμη δραστηριότητες αποτελούν ανάγκες όλων των παιδιών, οι οποίες ικανοποιούνται μέσα από το παιχνίδι. Ήδη από την βρεφική ηλικία, πραγματοποιούνται διάφορες πολύ απλές για την εξέλιξη παιγνιώδεις δραστηριότητες, οι οποίες ωστόσο είναι αναγκαίες. Ο βαθμός δυσκολίας αυξάνεται και διακυμαίνεται ανάλογα με την ανάπτυξη, τις ικανότητες και την ηλικία του κάθε παιδιού. Επιπροσθέτως, είναι βασικό να αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα του παιχνιδιού στην πρόληψη αρνητικών συναισθημάτων, στην ενίσχυση ικανοτήτων, στην διατήρηση καλής σωματικής και ψυχικής υγείας, αλλά και στην θεραπεία όλων των προβλημάτων που πιθανώς αντιμετωπίζει ένα παιδί. Τέλος, παιδιά με μετατραυματικό άγχος ή που νοσηλεύονται καθώς και αυτά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού, έχουν ιδιαίτερα την ανάγκη να ασχοληθούν με το παιχνίδι με τρόπο τέτοιο, ώστε να αισθανθούν ότι επικρατεί άνετο κλίμα και υπερισχύει η εμπιστοσύνη, με στόχο την έκφραση συναισθημάτων, κάτι που στην αρχή των θεραπευτικών συνεδριών μοιάζει δύσκολο.

1.0 Θεωρίες του παιχνιδιού

Μέσα στο πέρασμα των χρόνων πολλοί επιστημονικοί κλάδοι και σπουδαίες προσωπικότητες ασχολήθηκαν και τόνισαν την σπουδαιότητα των παιχνιδιών σε τομείς της παιδικής ανάπτυξης. Άνθρωποι του πνεύματος, ψυχολόγοι, παιδαγωγοί και φιλόσοφοι επεξεργάστηκαν και μελέτησαν το θέμα του παιχνιδιού εξονυχιστικά, με αποτέλεσμα να υφίσταται διαχωρισμός ανάμεσα στις παλαιότερες και στις σύγχρονες θεωρίες (Ηλίας Γ.Μετοχιονάκης 2013σ.417)

1.1 Θεωρία του αταβισμού

Η θεωρία του αταβισμού ή αλλιώς προγονισμού, υποστηρίζει ότι μέσα από το παιχνίδι παρατηρείται η σύντομη ανακεφαλαίωση της εξέλιξης της ανθρωπότητας, αναπαριστώντας μέσα από το παιχνίδι τα διάφορα εξελικτικά στάδια του ανθρώπου. Ένθερμος οπαδός της θεωρίας αυτής είναι ο St.Hall, ο οποίος ισχυρίζεται ότι το παιδί, με την παιγνιώδη ενέργεια, απαλλάσσεται από πλήθος πιέσεων του φυλετικού υποσυνείδητου και φυλετικών λειτουργιών, οι οποίες σήμερα θεωρούνται περιττές. (Ηλίας Γ. Μετοχιονάκης, 2013, σ.418).

1.2 Θεωρία της προπαρασκευαστικής εξάρσεως:

Η θεωρία υπογραμμίζει ότι στόχος του παιχνιδιού είναι η καλλιέργεια και η ανάπτυξη των ακατέργαστων και ανώριμων ακόμη ζωτικών ενστίκτων μέσα από το παιχνίδι. Κύριος εκφραστής της θεωρίας υπήρξε ο Karl Groos, ο οποίος ερευνούσε τα παιχνίδια των ζώων. Η συσχέτιση του παιδικού παιχνιδιού με αυτή των ζώων, τονίζει την σημασία των παιχνιδιών και των εποικοδομητικών καταστάσεων. Μέσα από αυτό, καταλήγει στην αντιμετώπιση προβλημάτων που θα προκύψουν στην πορεία της ζωής του παιδιού και των απαραίτητων σωματικών και πνευματικών λειτουργιών. Η θεωρία αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία, εξαιτίας των θέσεων που υποστηρίζει, ενώ τέλος παρουσιάζει κάποιες αδυναμίες, γι 'αυτό και δεν εφαρμόζεται ολοκληρωτικά. (Ηλίας Γ. Μετοχιονάκης, 2013, σ.418).

1.3 Η θεωρία της προβολής του “Εγώ”:

Οπαδοί αυτής της θεωρίας είναι ο P.Janet και ο J.Chateau και περιγράφουν το παιχνίδι “ ως καθαρική δράση και μέσο απελευθέρωσης των συναισθημάτων που δημιουργούνται στο παιδί μέσα από την καθημερινότητα. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με την ψυχολογική θεωρία , το παιχνίδι χρησιμεύει για να προσφέρει το παιδί συναισθήματα χαράς, κυρίως επιβεβαιώνοντας το Εγώ του και αναπτύσσοντας τις δυνατότητες του μέσω των επιτυχιών “. (Συμεών Π. Κωνσταντινόπουλος, 2007, σ.122).

1.4 Η θεωρία της πλεονάζουσας ενέργειας:

Οπαδός αυτής της θεωρίας υπήρξε ο Spencer, ο οποίος υποστήριζε πως ο παιδικός οργανισμός έχει μεγάλα αποθέματα ενέργειας, τα οποία βρίσκουν διέξοδο στο παιχνίδι. Έτσι, τονίζει την ανακούφιση που νιώθει το παιδί μέσω της ενεργητικής εκτόνωσης κατά την διάρκεια των παιχνιδιών και υπογραμμίζει την οργανική ισορροπία και τα θετικά συναισθήματα που επέρχονται στον παιδικό οργανισμό, τα οποία λειτουργούν ως κίνητρα για το παιχνίδι. (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος, 2007, σ.177).

1.5 Η ψυχαναλυτική θεωρία:

Θιασώτες της ψυχαναλυτικής θεωρίας ήταν ο Freud, ο Erikson κ.α., η οποία βασίζεται στην εξωτερίκευση και κατά συνέπεια την αντιμετώπιση τραυματικών εμπειριών που έχουν βιώσει τα παιδιά, υπογραμμίζοντας την βασική σημασία που έχει το παιχνίδι στην ζωή τους, ικανοποιώντας τις υποσυνείδητες επιθυμίες και συναισθήματα τους. Χαρακτηρίστηκε λοιπόν το παιχνίδι ως το “παράθυρο” στις ψυχικές λειτουργίες του παιδιού και στις αναπαραστάσεις του εαυτού του (Μελανθία Κοντοπούλου, 2007, σ.51).

Σύμφωνα με την ψυχαναλυτική θεωρία, ο Freud υποστηρίζει ότι το παιχνίδι αποτελεί ένα ασφαλές πλαίσιο, μέσα στο οποίο τα παιδιά μπορούν να αποδεσμευτούν από τους περιορισμούς της πραγματικότητας και να εκδηλώσουν με αποδεκτές, κατά την παιγνιώδη δραστηριότητα,

συμπεριφορές και συναισθήματα, τα οποία θα ήταν επικίνδυνο να τα εκφράσουν σε καθημερινές καταστάσεις, όπως για παράδειγμα μια περισσότερο επιθετική συμπεριφορά (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος, 2007, σ.25).

Στην ψυχαναλυτική προσέγγιση για το παιχνίδι, υπάρχει έντονη συσχέτιση του φανταστικού κόσμου με την πραγματικότητα. Έτσι περιγράφεται η εκδήλωση του, αποδιδόμενη σε δύο επιθυμίες :

1. Η επιθυμία του παιδιού να ισχυροποιηθεί και να “ελιχθεί” ή να πάρει την θέση κάποιου άλλου περισσότερο ευνοημένου.
2. Η επιθυμία του να παρασυρθεί από το παιχνίδι προκειμένου, να διαμορφώσει καταστάσεις ή επώδυνα γεγονότα με την ενεργή του συμμετοχή (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος 2007σ.26).

Έτσι, διάφοροι εξελικτικοί ψυχολόγοι περιγράφουν τις παρακάτω λειτουργίες του παιχνιδιού ανάλογα με τις διάφορες ηλικιακές περιόδους:

Από τους πρώτους μήνες, παρατηρείται η παιγνιώδης απασχόληση των παιδιών με διάφορα αντικείμενα, καθώς και με τα μέλη του σώματός τους ή της μητέρας τους.

Κατά την περίοδο αυτή το παιδί βρίσκεται στο στοματικό στάδιο, όπου γίνεται η πρώτη γνωριμία με τον εαυτό του και το περιβάλλον, δείχνοντας επιπλέον ιδιαίτερη ευχαρίστηση σε ηχητικά ερεθίσματα και κάνοντας ασυντόνιστες ακόμη κινήσεις. Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό αυτού του σταδίου είναι η επιθυμία των βρεφών να βάζουν είτε το χέρι, είτε άλλα αντικείμενα στο στόμα, για την ικανοποίηση τους.

(Μελανθία Κοντοπούλου, 2007, σ.54)

Στο πρωκτικό στάδιο, το παιδί νιώθει ιδιαίτερη ευχαρίστηση όταν έρχεται σε επαφή με το χόμα, το νερό και οποιοδήποτε άλλο υλικό είναι εύπλαστο ή ρευστό. Επιπλέον, αρέσει στα παιδιά της περιόδου αυτής να παίζουν με κουτιά, κουβαδάκια και παιχνίδια κατασκευών. Μέσω των δραστηριοτήτων αυτών, όπου επιτρέπεται στα παιδιά να κατασκευάσουν αλλά και να χαλάσουν την κατασκευή τους, ενισχύεται το αίσθημα του ελέγχου και της παντοδυναμίας.

Στην φαλλική περίοδο, τα παιδιά εκτονώνουν τις ερωτικές και επιθετικές ενορμήσεις τους και καλύπτουν την περιέργειά τους γύρω από την σεξουαλικότητα, μέσα από συμβολικές δραστηριότητες, στις οποίες μιμούνται ρόλους των ενηλίκων, με την κύρια θεματική να ανταποκρίνεται στην οιδιπόδεια προβληματική. Η επιλογή των ρόλων στηρίζεται σε κάποια συναισθήματα όπως αγάπη, θυμός, φόβος κ.α. που σχετίζονται με το συγκεκριμένο άτομο , με

το οποίο το παιδί θέλει να ταυτιστεί, ώστε να νιώσει ότι μπορεί να ελέγξει τα συναισθήματα του, να αποκτήσει δύναμη ή και να παλινδρομήσει (Μελανθία Κοντοπούλου, 2007, σ.56).

Επιπροσθέτως, με την συμβολική χρήση που αποκτούν τα αντικείμενα, προσαρμόζονται στις ανάγκες των παιδιών μέσα από διάφορες λειτουργίες που εκδηλώνονται όπως η ταύτιση, η μετάθεση και η σύμπτυξη. Η αξία των συμβολικών παιχνιδιών έχει τονιστεί ιδιαίτερα, λόγω της ευκαιρίας που προσφέρει στα παιδιά να περνούν από την πραγματικότητα στον φανταστικό κόσμο και το αντίστροφο, αναπαριστώντας διάφορους αγαπημένους ήρωες, η δράση αυτή αποτελεί ένδειξη ψυχικής υγείας εάν γνωρίζουν βέβαια μέχρι που φτάνουν οι δυνατότητες του.

Κατά την λανθάνουσα περίοδο, το παιδί έχει αναπτυχθεί αρκετά νοητικά, αποκτώντας τον δικό του χαρακτήρα που στηρίζεται περισσότερο στην λογική, έχοντας ικανότητες αυτοκριτικής και μειωμένο εγωκεντρισμό σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια. Αυτό έχει ως αντίκτυπο την μείωση του παιχνιδιού στην ζωή των παιδιών, με την μορφή που είχε ως τότε. Έτσι, σύμφωνα με τον Freud η ευχαρίστηση μέσα από το παιχνίδι παραμένει υπαρκτή και μετά την παιδική ηλικία και ικανοποιείται μέσω άλλων κοινωνικά αποδεκτών ενεργειών, όπως η καλλιτεχνική δημιουργία, τα σπορ, οι ανταγωνιστικές δραστηριότητες κ.α.

1.6 Θεωρία του Piaget (1962):

Το παιχνίδι, σύμφωνα με τον Piaget, έχει πολύπλευρη και σημαντική συμβολή και αποτελεί μέσο για την επεξεργασία και αντιμετώπιση των γεγονότων που συμβαίνουν στο περιβάλλον γύρω του, ανάλογα με τις εμπειρίες που έχει βιώσει, καθώς το περιγράφει ως πράξη αφομοίωσης. Έτσι, το παιδί μέσα από το παιχνίδι προσπαθεί να προσαρμόσει την πραγματικότητα σύμφωνα με τις δικές του ανάγκες, ώστε να νιώσει ευχάριστα αλληλεπιδρώντας με το περιβάλλον. (Ηλίας Γ. Μετοχιονάκης, 2013, σ.419).

Έτσι, σύμφωνα με τον Ελβετό ψυχολόγο Jean Piaget, υπάρχουν τρεις μορφές ως προς την εξέλιξη του παιχνιδιού, τις οποίες ονόμασε: το παιχνίδι της άσκησης, το συμβολικό παιχνίδι και το παιχνίδι των κανόνων.

Το παιχνίδι της άσκησης ή αλλιώς αισθητικοκινητικό στάδιο (2-18 μηνών):

Είναι η πρώτη μορφή παιχνιδιού και εντάσσεται στο αισθητικοκινητικό στάδιο. Κάνει την εμφάνιση του από τον δεύτερο μήνα της ζωής του ανθρώπου με απλές φωνητικές και κινητικές

εκδηλώσεις και συμβάλλει στην εξερεύνηση του περιβάλλοντος. Αρχικά, τα βρέφη επεξεργάζονται μόνο με την βοήθεια των αισθήσεων. Συνεπώς, θα πρέπει τα αντικείμενα να ελκύουν το ενδιαφέρον των παιδιών για εξερεύνηση μέσω της αφής, των διάφορων ελκυστικών χρωμάτων, ή αλλιώς λόγω των ήχων που δημιουργούν κατά την κίνηση. Βασικό μέλημα των ενηλίκων είναι να φροντίζουν να είναι κατάλληλα τα παιχνίδια, ώστε να μπορούν να τα βάλουν στο στόμα τους, χωρίς να διατρέχουν κάποιον κίνδυνο. Το παιχνίδι αυτό δεν περιορίζεται από κανόνες και δεν έχει καμία ιδιαίτερη τεχνική, αλλά είναι απαραίτητο για την ομαλή ανάπτυξη του βρέφους, διότι ασκεί τις λειτουργίες και τα διάφορα όργανα του νέου ανθρώπου. Έτσι, σταδιακά τα παιδιά αρχίζουν να μιμούνται τους ενήλικους και να εφευρίσκουν αντικείμενα με ρόλους αναπαριστώντας την πραγματικότητα (Μελανθία Κοντοπούλου, 2007, σ.49).

Το συμβολικό παιχνίδι ή αλλιώς στάδιο της παραστατικής σκέψης:

Το στάδιο ονομάζεται προεγνωσιολογικό και παρατηρείται στην ηλικία από 2 μέχρι 7 ετών. Το παιδί, σε αυτήν την μορφή παιχνιδιού, συσχετίζει και παρομοιάζει διάφορα αντικείμενα, τα οποία έχει στην διάθεση του, με οικείες εικόνες που συναντά στην καθημερινότητα του. Έτσι, περνάει στο επόμενο στάδιο και είναι σε θέση να αποσυνδέσει το περιεχόμενο του παιχνιδιού από την πραγματικότητα, εντάσσοντας στοιχεία της προσωπικότητας του και τον εγωκεντρισμό που διακατέχει τα παιδιά αυτής της ηλικιακής ομάδας, ανακαλύπτοντας το Εγώ του αλλά και τους άλλους, σε κλίμα αυτονομίας και ελευθερίας. Επιπλέον, η νοημοσύνη αποτελεί εργαλείο για την μίμηση καταστάσεων και αντικειμένων που είναι απόντα την δεδομένη χρονική στιγμή μέσω της μνήμης. Με αυτόν τον τρόπο, συμβολίζει για παράδειγμα το αυτοκίνητο, το οποίο αντικείμενο ονομάζεται “σημαινόμενο” με ένα τουβλάκι που ονομάζεται “σημαίνον” αντικείμενο και αντικαθιστά το πρώτο με την βοήθεια της φαντασίας του παιδιού. Κατά την έναρξη, το παιχνίδι προσποίησης είναι μοναχικό ή παράλληλο και γίνεται ομαδικό μετά το τρίτο έτος της ηλικίας, διότι τότε το παιδί μπορεί να λειτουργήσει σε ομαδικό κλίμα, συνεργαζόμενο και αλληλεπιδρώντας με συνομήλικους. Το αυθόρμητο συμβολικό παιχνίδι γίνεται πιο συχνό και σύνθετο από τα τρία μέχρι τα έξι χρόνια και βαθμιαία μειώνεται μέχρι το τέλος της σχολικής ηλικίας (Μελανθία Κοντοπούλου, 2007, σελ.50).

Το παιχνίδι των κανόνων ή αλλιώς στάδιο της συγκεκριμένης σκέψης:

Κατατάσσεται στο στάδιο συγκεκριμένων συλλογισμών. Το παιχνίδι των κανόνων οργανώνεται στο ηλικιακό πλαίσιο που κινείται ανάμεσα στα τέσσερα και στα επτά έτη. Με την κύρια όμως αναπτυξιακή του μορφή εκδηλώνεται στην σχολική ηλικία, δηλαδή από το έβδομο μέχρι το ενδέκατο έτος της ηλικίας του παιδιού. Αν και αργεί να εμφανιστεί, θα συνεχίσει την εξέλιξη του σε όλη του τη ζωή, καθώς θα αποτελεί το παιχνίδι του κοινωνικοποιημένου ανθρώπου, θα είναι δηλαδή η δραστηριότητα, που θα δίνει ένα ξεχωριστό χρώμα στις ομαδικές του δράσεις. Το παιχνίδι αυτό απαιτεί τουλάχιστο δύο πρόσωπα και ορισμένους κανόνες, οι οποίοι μπορεί να είναι αυτοσχέδιοι ή κωδικοποιημένοι και το χαρακτηρίζει ο Piaget ως *'' παιδική ενέργεια του κοινωνικοποιημένου όντος ''* (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος, 2007, σ.28).

Ανάλογα με τις δραστηριότητες που περιλαμβάνει, το παιχνίδι μπορεί να είναι αισθητικοκινητικό ή πνευματικό. Οι κανόνες που ρυθμίζουν τις δραστηριότητες του, πηγάζουν από την ανάγκη της κοινωνικής συνύπαρξης και συνεργασίας, όπου κύριος μοχλός του παραμένει πάντα ο ευγενής συναγωνισμός. Το παιδί που παίζει ένα παιχνίδι κανόνων, έχει συνήθως πλήρη συνείδηση του αντιπάλου του. Ορισμένες φορές ίσως προκύψει κάποια ένταση, αλλά δεν παύει να το θεωρεί φίλο του και να τον αγαπά ακόμα και αν χάσει. Σύμφωνα με τον Piaget, τα παιχνίδια με κανόνες είτε πρόκειται για άμεσες πράξεις, όπως συμβαίνει με την άθληση, είτε για εσωτερικευμένες συμπεριφορές, όπως π.χ. στα επιτραπέζια παιχνίδια, δεν οδηγούν μόνο στη συνεργασία, αλλά και στον υγιή ανταγωνισμό που χαρακτηρίζει τα παιδιά της σχολικής ηλικίας.

1.7 Θεωρία του Vygotsky (1978):

Σύμφωνα με τον Ley Vygotsky, το παιχνίδι αποτελεί σημαντικό παράγοντα της αναπτυξιακής διαδικασίας στην προσχολική ηλικία και η παρουσία ή η απουσία του θα μπορούσε να επιφέρει σημαντικές διαφορές στην συμπεριφορά του παιδιού. Τονίζει ότι το σημείο διάκρισης είναι πως το παιχνίδι δημιουργεί μια *'' φανταστική κατάσταση ''*, ώστε να προϋποθέτει και να καλλιεργεί την παιδική φαντασία, συμβάλλοντας θετικά στην κριτική σκέψη, στην αντίληψη και στην δημιουργική ικανότητα. Τα παιδιά μπορεί να ασχολούνται με

πολλές και διαφορετικές δραστηριότητες, αλλά μία από αυτές θα είναι η κύρια και η πιο σημαντική για την ανάπτυξη τους. Οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να είναι διαφορετικές σε κάθε στάδιο ανάπτυξης και να διαφέρουν ανάλογα με την κουλτούρα τους. Η κύρια δραστηριότητα για τα βρέφη είναι η συναισθηματική επικοινωνία, ενώ για τα παιδιά ηλικίας δύο με τριών ετών είναι ο χειρισμός των αντικειμένων και για τα προνήπια και τα νήπια είναι το παιχνίδι (Συμεών Π. Κωνσταντινόπουλος, 2007, σ.32).

Το παιχνίδι προωθεί την νοητική και κοινωνική ανάπτυξη τους, δηλαδή αναπτύσσει την γλώσσα των παιδιών, την λογική, την μνήμη, την φαντασία και την δημιουργικότητα τους και τα καθιστά πιο υπεύθυνα και πιο συνεργάσιμα στην καθημερινή τους ζωή.

Ο Vygotsky έχει γράψει: *'' στο παιχνίδι, ένα παιδί είναι πάντα πάνω από την ηλικία του και πάνω από την καθημερινή του συμπεριφορά, είναι σαν να είναι ένα κεφάλι ψηλότερο απ'ότι είναι στην πραγματικότητα ''*. Επιπλέον, τονίζει ότι το παιχνίδι δίνει στο παιδί μια νέα μορφή στις επιθυμίες του. Το διδάσκει να επιθυμεί, συνδέοντας τις επιθυμίες του με ένα μυθικό «εγώ» να ακολουθεί τον ρόλο του στο παιχνίδι και τους κανόνες του. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνει τα πιο σπουδαία κατορθώματα και επιτεύγματα που στο μέλλον θα αποτελέσουν την βάση για την πραγματική δράση και την ηθική του παιδιού (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος 2007).

1.8 Θεωρία του Fröbel (1782-1852):

Ο Fröbel χαρακτήρισε το προσχολικό ίδρυμα ως *'' ένα Ινστιτούτο με στόχο την ανάπτυξη της δράσης, της έρευνας και της δημιουργικότητας του νηπίου, μέσα από παιγνιώδεις δραστηριότητες υποστηρίζοντας παράλληλα και τις οικογένειες όλων των παιδιών ''* (Μετοχιονάκης 2013 σ.381). Έτσι το ονόμασε *'' παιδικό κήπο (Kindergarten)''*, τονίζοντας ότι *'' το παιχνίδι για το παιδί είναι ολόκληρη η ζωή του ''* και ότι *'' η δράση του γίνεται προς χάριν της δράσεως αυτής ''*, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο υλικό του παιχνιδιού, χρησιμοποιώντας το ως εργαλείο για την "παρακίνηση" των παιδιών να εκφραστούν ελεύθερα και να φέρει το παιδί σε επαφή με τα φαινόμενα του εξωτερικού κόσμου (Σπύρος Πανταζής 2004).

Για τον Fröbel, ο σκοπός της αγωγής είναι να οδηγήσει τον άνθρωπο σε συμφωνία και αρμονία με αυτόν τον κόσμο και στην αρμονία της ζωής. Στην παιδαγωγική του πρόταση ανέπτυξε δύο απόψεις:

1. Την ψυχοπνευματική του ανάπτυξη στην πρώιμη ηλικία.
2. Την θεωρία του παιχνιδιού, καθώς και τα παιδικά δώρα (μπάλα, κύβος, κύλινδρος, κώνος) που κατασκεύασε ο ίδιος.

Έδινε μεγάλη σημασία στην προσχολική αγωγή, καθώς και στην καλή σχέση μητέρας παιδιού. Πίστευε ότι η αγωγή των γονέων είναι μέσο για να δημιουργήσει στο παιδί έναν κόσμο αρμονικό, όπου το ίδιο θα αισθάνεται ευχάριστα, μακριά από τον πόνο και την δυστυχία. Γι' αυτό το λόγο, για να ενημερώσει τις μητέρες για τις ιδέες του, δημοσίευσε ένα βιβλίο με τίτλο "Mutter-Koselieder" (νανουρίσματα), επιδιώκοντας να τονίσει την ουσία του παιδιού και την σημασία του για την οικογένεια, να προσφέρει στο παιδί υποστήριξη και ενίσχυση των σχέσεων με το περιβάλλον του και να απελευθερώσει τις γλωσσικές, αισθητικές και σωματικές του ικανότητες. Επιπλέον, επιδίωκε με τα νανουρίσματα να ενισχύει την συναισθηματική σχέση ανάμεσα στην μητέρα και το παιδί και να αποδείξει ότι η παιγνιώδης άσκηση δεν θα πρέπει να μετατραπεί απλά σε τεχνικό-διδασκτική οδηγία. (Σπύρος Χ. Πανταζής 2004).

Το παιχνίδι είναι το κλειδί για τον εξωτερικό κόσμο και πολύ σημαντικό μέσο για την ενεργοποίηση και διαμόρφωση του εσωτερικού κόσμου. Έτσι, τονίζει την αξία του παιχνιδιού από την πρώιμη ηλικία για την νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη, καθώς και στους τομείς δεξιοτήτων μέσα από τις ασκήσεις παιχνιδιού με την βοήθεια της μητέρας του. Το παιδικό παιχνίδι έχει την ικανότητα να προϋποθέτει την μετέπειτα ανάπτυξη ενός ισχυροποιημένου και ικανού για εργασία ατόμου.

1.9 Θεωρία της Maria Montessori(1880-1952):

Η Montessori, σύμφωνα με τη βασική φιλοσοφική ανθρωπολογική της θέση, υποστήριζε ότι " στο παιδί επιδρά μια έμφυτη ενέργεια, η οποία το ωθεί στην ανάπτυξη του, γιατί μόνο μέσω της ενέργειας του, το παιδί μπορεί να αναπτυχθεί " (Μετοχιονάκης 2013 σ.382).

Μέσα από την ελευθερία, την αναδιαμόρφωση και τον αυτοπροσδιορισμό, το άτομο διαμορφώνει μόνο του το μοντέλο συμπεριφοράς του, σε ένα περιβάλλον πλούσιο σε υλικό

παιδαγωγικά ελεγχμένο. Η Montessori ανέπτυξε το «αισθητηριακό υλικό», έχοντας ως επίκεντρο της αγωγής της την αγωγή των αισθήσεων, διότι την θεωρεί βασική παράμετρο για την ανάπτυξη των παιδιών ηλικίας από τριών έως έξι ετών. Το παιδί πρέπει να είναι ελεύθερο, να διαλέξει το υλικό που θέλει, με κριτήριο τις εσωτερικές ψυχικές του ανάγκες, να ασχοληθεί όση ώρα επιθυμεί και να κάνει όσες επαναλήψεις θέλει το ίδιο. Το υλικό αποτελεί το κλειδί που ανοίγει τις ψυχοπνευματικές του λειτουργίες και τον κόσμο στον οποίο ζει, βοηθάει δηλαδή στο να τελειοποιεί όσο γίνεται καλύτερα τις ψυχικές του ικανότητες. Το υλικό πρέπει να ανταποκρίνεται στην εσωτερική αρμονία της ψυχής του παιδιού, η οποία οφείλει να επιτρέπει στο παιδί να γίνει αυτόνομο και ελεύθερο από την εξάρτηση του ενήλικα (Σπόρος Χ.Πανταζής, 2004).

2.0 Η παιδαγωγική αξία του παιχνιδιού.

Το παιχνίδι έχει πολύπλευρη σημασία για τη διαμόρφωση της πνευματικής και της κοινωνικής ταυτότητας ενός παιδιού και γι' αυτό το λόγο καταλαμβάνει τόσο σημαντικό μέρος στα πλαίσια της προσχολικής αγωγής. Συχνά, οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής καλούνται να δικαιολογήσουν στους γονείς τις ώρες του παιχνιδιού στα προγράμματα των νηπιαγωγείων και των παιδικών σταθμών, διότι ορισμένοι ενήλικες αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό και επιφυλακτικότητα την αξία του παιχνιδιού, διότι σε όλες τις άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης και αγωγής κυριαρχεί κατά κράτος ένας συνδυασμός ωφελμιστικού και γνωσιοκεντρικού χαρακτήρα. Μέσα από το παιχνίδι, όμως οι παιδαγωγοί έχουν τη δυνατότητα να παρατηρήσουν συστηματικά τα παιδιά, να καταγράψουν τις αντιδράσεις τους, να εντοπίσουν τα ιδιαίτερα στοιχεία της προσωπικότητάς τους, να ενισχύσουν την κοινωνική αλληλεπίδραση και επικοινωνία των παιδιών, θέτοντας τις βάσεις για την ομαλή κοινωνικοποίησή τους.

Συνοψίζοντας η παιδαγωγική σημασία του παιχνιδιού πηγάζει από τέσσερις ουσιαστικές αξίες :

1. Την λειτουργική αξία, δηλαδή κατά πόσο και με ποιόν τρόπο μπορεί το παιχνίδι να προσαρμοστεί σε μια ομάδα παιδιών προσχολικής ηλικίας, με όσο το δυνατόν περισσότερα ερεθίσματα για την ολόπλευρη ανάπτυξη τους.
2. Την πειραματική αξία, η οποία επικεντρώνεται στις εντυπώσεις που προκαλεί στα νήπια. Έτσι, δοκιμάζονται διάφορες δραστηριότητες αλλά και τρόποι, με τους οποίους γίνεται πιο ελκυστική και ευχάριστη η συμμετοχή τους.
3. Την δομική αξία, που βρίσκεται σε σχέση με τη δόμηση της προσωπικότητας του παιδιού, την καλλιέργεια της φαντασίας και τη συναισθηματική ισορροπία και ικανοποίηση μέσα από το καθημερινό πρόγραμμα δραστηριοτήτων τους.
4. Την αξία σχέσεων επικοινωνίας, με αντικείμενο τις κοινωνικές και συναισθηματικές σχέσεις που μπορούν να δημιουργηθούν ανάμεσα στο παιδί και στο παιχνίδι και με τον τρόπο, με τον οποίο το παιχνίδι επιτρέπει στο νήπιο να επικοινωνεί με τον συμπαίκτη του (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος 2007 σ.89).

Επιπλέον, ο ρόλος του παιχνιδιού, σύμφωνα με την άποψη της Ρ. Σιβροπούλου, είναι ουσιώδης για την νοητική ανάπτυξη και μάθηση των παιδιών, καθώς προσφέρει ερεθίσματα για

παρατήρηση, πειραματισμό, διερεύνηση, πρόβλεψη, σχεδιασμό, ερμηνεία, διατύπωση υποθέσεων, παραγωγή ερωτήσεων, κατανόηση, εκπλήρωση στόχων και λύση προβλημάτων. Ακόμη, μέσα από το παιχνίδι, τα παιδιά μπορούν να αντιληφθούν τις σωματικές δυνατότητες τους και τα όρια τους, φτάνοντας σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο αυτογνωσίας και συνεχούς προσπάθειας για διεύρυνση των δυνατοτήτων τους και υπέρβαση των δεδομένων τους.

Συνεπώς, όλες αυτές οι πολυδιάστατες επιδράσεις του παιχνιδιού λειτουργούν ενοποιητικά σαν ένας μηχανισμός μάθησης και ανάπτυξης των παιδιών, αφού το παιχνίδι ως δραστηριότητα:

- ενσωματώνει κοινωνικά ερεθίσματα
- αφομοιώνει γνωστικά δεδομένα και οικοδομεί νέες γνώσεις
- αναπτύσσει έκδηλα τη νοημοσύνη του παιδιού
- παρέχει το νόημα για την σύνδεση ανάμεσα σε ιδέες, εμπειρίες, ικανότητες και γνώσεις
- επιτρέπει στα παιδιά να δομούν νοήματα, αρχές και τρόπους συμπεριφοράς από τις εμπειρίες τους.

Η παιδαγωγική αξία του παιχνιδιού έχει επισημανθεί και αναγνωριστεί από διάφορους διεθνείς οργανισμούς που ασχολούνται με την εκπαίδευση των μικρών παιδιών, υιοθετώντας αναλυτικά προγράμματα που βασίζονται δομικά στην παρουσία του παιχνιδιού. Σύμφωνα με τις οδηγίες της Διεθνούς Ένωσης για την Εκπαίδευση των Μικρών Παιδιών (NAEYC & NAECS/SDE, 1991), γίνεται απόλυτα φανερό ότι απαιτείται ένα περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα για τα παιδιά, προκειμένου να διασφαλίζεται η υψηλή ποιότητα των προγραμμάτων.

Με τη σειρά του, το περιβάλλον καλείται να διασφαλίσει την ενίσχυση της φυσικής, κοινωνικής και συναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών, έχοντας ως απαραίτητη δομική προϋπόθεση το παιχνίδι.

Τα βασικά στοιχεία που καθορίζουν την υψηλή ποιότητα του παιχνιδιού είναι:

- A) ο χρόνος
- B) ο χώρος
- Γ) τα υλικά

Ο χρόνος είναι καθοριστικός παράγοντας για τη μετεξέλιξη ενός απλού παιχνιδιού σε ποιοτικό παιχνίδι. Τα μικρά παιδιά χρειάζονται αρκετό χρόνο για να αναπτύξουν τα διάφορα

είδη παιχνιδιού τους, περίπου 30-50 λεπτά. Σε περίπτωση που δεν διατίθεται επαρκής χρόνος, τα παιδιά καταπιάνονται με απλές μορφές παιχνιδιού. Από την άλλη πλευρά, νευραλγικό στοιχείο θεωρείται για το παιχνίδι ο απαιτούμενος ή διαθέσιμος χώρος, καθώς τα παιδιά χρειάζονται 20-30 τ.μ. χώρου για να παίξουν άνετα κι αποτελεσματικά. Τέλος, δεν θα πρέπει να αφηθεί σε δεύτερη μοίρα ο παράγοντας των υλικών που χρησιμοποιούνται στο παιχνίδι, τα οποία πρέπει να επιλέγονται με γνώμονα τον σεβασμό στην ανάπτυξη του παιδιού.

2.1 Αναπτυξιακή σειρά των παιχνιδιών σύμφωνα με την Charlotte Bühler (1928):

1) Τα λειτουργικά παιχνίδια, τα οποία συμβάλλουν ιδιαίτερα στην αισθησιοκινητική ανάπτυξη από το πρώτο μέχρι το δεύτερο έτος της ηλικίας του παιδιού, διότι μέσω αυτών των παιχνιδιών επεξεργάζεται το σώμα του αλλά και άλλα αντικείμενα. Κατά την διεξαγωγή των λειτουργικών παιχνιδιών, τα παιδιά αισθάνονται ιδιαίτερη ευχαρίστηση, μέσα από την αφή και τις διάφορες κινήσεις, τις οποίες επαναλαμβάνουν με στόχο την εξερεύνηση του περιβάλλοντος, του εαυτού τους και των αντικειμένων (βάρος, χρώμα, σχήμα κ.α.). Με το πέρας των χρόνων, τα λειτουργικά παιχνίδια μεταβλήθηκαν εν μέρει σε παιχνίδια κίνησης και σπορ, όπως για παράδειγμα το τρέξιμο, παιχνίδια με διάφορα εμπόδια, ποδόσφαιρο (πιάνω, ρίχνω, κυλάω την μπάλα) κ.α. Στα κινητικά παιχνίδια ανήκουν διάφορες δραστηριότητες, οι οποίες συμβάλλουν με διαφορετικό τρόπο η καθεμία στην ανάπτυξη των παιδιών. Συνεπώς, είναι βασικό να δίνονται ποικίλες δυνατότητες, ανάλογα με την ηλικία του παιδιού, ώστε να αναπτυχθούν όλες οι κινητικές δεξιότητες και ικανότητες των νηπίων (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος 2007 σ. 224).

2) Τα παιχνίδια κατασκευών, στα οποία το παιδί επιδρά πάνω σε αντικείμενα και ποικίλα υλικά όπως το χαρτόνι, η άμμος, η λάσπη, τα ξύλα και πολλά άλλα, τα οποία οφείλουν οι ενήλικες να μεριμνούν, να υπάρχουν διαθέσιμα, κατά την διάρκεια των δραστηριοτήτων, πάντα με ασφάλεια και με την απαραίτητη και διακριτική επίβλεψη. Έτσι, το παιδί εξασκείται στην εξερεύνηση και κατά συνέπεια στη γνώση των διάφορων υλικών με επιμονή και υπομονή, στην ανάπτυξη διάφορων κινητικών δεξιοτήτων, κατά βάση της λεπτής κινητικότητας, γιατί απαιτείται η συμμετοχή των χεριών και των δακτύλων, αρχικά για να εξοικειωθούν με τα υλικά

που έχουν στην διάθεση τους και στην συνέχεια να αλλάξουν την μορφή τους, με την χρήση του ψαλιδιού, της κόλλας, των πολύχρωμων ξυλομπογιών κ.α. Επιπροσθέτως, εξελίσσεται η δημιουργική και κατασκευαστική σκέψη, η οποία είναι απαραίτητη, για να διατηρηθεί ενεργό το ενδιαφέρον και η συμμετοχή για αυτού του είδους τα παιχνίδια.

3) Τα παιχνίδια των κανόνων, σε αυτό το είδος παιχνιδιού παρατηρείται μεγάλη αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο συμμετέχουν τα παιδιά ανάλογα με την ηλικία τους. Είναι βασικό να γνωρίζουμε ότι τα μικρότερα παιδιά δεν είναι ακόμα σε θέση να κατανοήσουν τους κανόνες και τις συνέπειες που ακολουθούν, εάν δεν τους τηρήσουν. Με αυτόν τον τρόπο, λειτουργούν μόνο μέσω της μίμησης, σε αντίθεση με τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά, που συμμετέχουν γνωρίζοντας συνειδητά τους κανόνες, οι οποίοι άλλες φορές είναι καθορισμένοι και άλλες φορές συμμετέχουν τα ίδια στην διαμόρφωση τους. Στα παιχνίδια κανόνων ανήκουν διάφορες κινητικές ομαδικές δραστηριότητες που συμβάλλουν περισσότερο στην αδρή κινητικότητα, όπως για παράδειγμα τα κυκλικά κινητικά παιχνίδια πιθανόν και με την συνοδεία μουσικής αλλά και διάφορα παιχνίδια όπως τα επιτραπέζια κ.α. Μέσα από τα παιχνίδια με κανόνες, τα παιδιά μαθαίνουν να κατανοούν τους κανόνες και να αναπτύσσουν μια δίκαιη στρατηγική με στόχο την ατομική ή ομαδική νίκη, να εντάσσονται και να λειτουργούν στην ομάδα, να δέχονται την ήττα μέσα από το αίσθημα της δικαιοσύνης που προβάλλουν αυτά τα παιχνίδια και τέλος να εξελίσσουν και να τελειοποιήσουν τις κινητικές δεξιότητες τους.

2.2 Μορφές παιχνιδιού:

Παιχνίδια μάθησης:

Το παιχνίδι, με την μορφή των αυθόρμητων και οργανωμένων δραστηριοτήτων, αποτελεί κύριο στοιχείο μια παιδαγωγικής διαδικασίας, η οποία ενισχύει και προωθεί την άμεση σχέση του παιδιού με την γνώση. Αναμφίβολα, το παιδί εξελίσσεται μέσα από το παιχνίδι, διότι εντάσσεται στο πλαίσιο εργασίας, μέσω του οποίου τα παιδιά μαθαίνουν καλύτερα να εξερευνούν, να πειραματίζονται, να ανακαλύπτουν προβλήματα και να προσπαθούν να τα επιλύουν, να αναπτύσσουν την δημιουργικότητα τους, να λειτουργούν αυτόνομα και να θέτουν σε εφαρμογή τις δικές τους ιδέες, με τον δικό τους τρόπο και ρυθμό. Η μάθηση πραγματοποιείται με παιγνιώδη τρόπο, γιατί είναι ελκυστικός για τα παιδιά και αποτελεί την

καλύτερη εκδοχή για την γνωστική ανάπτυξή τους στην προσχολική ηλικία. Έτσι, μέσα από τις παιγνιώδεις δραστηριότητες, ενισχύονται οι μαθησιακές διαδικασίες, οι οποίες πολλές φορές επαναλαμβάνονται για την καλύτερη εμπέδωση και διεξαγωγή.

Η συμβολή του παιχνιδιού στην νοητική ανάπτυξη του παιδιού είναι μεγάλη. Το παιχνίδι, είτε είναι ατομικό είτε ομαδικό, προσφέρει πολλές διαφορετικές και καινούργιες εμπειρίες, τις οποίες προσπαθεί να εντάξει στα ήδη υπάρχοντα νοητικά του βιώματα και έτσι προχωρά σε μια πορεία που ονομάζεται κατανόηση του κόσμου.

Τα παιδιά, παίζοντας, είναι σε θέση να ανακαλύπτουν τον τρόπο αξιοποίησης των αντικειμένων και των υλικών αλλά και ποιες είναι οι ιδιότητες τους (αφή, σχήμα, ήχος και μυρωδιά). Ακόμη, ανακαλύπτουν την αναγκαιότητα πολλαπλών στοιχείων που απαρτίζουν τον κόσμο που τα περιβάλλει. Η περιέργεια, η επιθυμία, η ικανοποίηση που νιώθει το παιδί από τις παραγωγικές δραστηριότητες και η επιβεβαίωση που αισθάνεται λόγω της ανάπτυξης της αυτονομίας του, αποτελούν χωρίς καμία αμφιβολία την βάση και λειτουργούν ως κίνητρα του παιχνιδιού. Έτσι, μπορεί να χαρακτηριστεί ως έκφραση των δημιουργικών δυνάμεων του. Συγκεκριμένα το νήπιο, δεν θα αρκεστεί στο να δει μόνο ένα άγνωστο υλικό, αλλά θα θελήσει να δοκιμάσει τις δυνατότητες του ως προς το θόρυβο, την μυρωδιά και την μορφή μέσω της επαφής με το αντικείμενο. Επιπροσθέτως, πειραματίζεται αφήνοντας να πέσουν τα αντικείμενα κάτω, να δει πως συμπεριφέρονται κατά την πτώση τους και πως κινούνται πάνω στο έδαφος. Μέσα από όλες αυτές τις εμπειρίες, εγγυάται την καθιέρωση της μη μηχανιστικής μάθησης και τονίζεται ότι όλα αυτά τα στοιχεία επιβεβαιώνουν πως το παιδί μαθαίνει όταν παίζει και παίζει όταν μαθαίνει (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος 2007).

Το ελεύθερο παιχνίδι:

Το ελεύθερο παιχνίδι βασίζεται και έχει ως κύριο πυλώνα του, τις αυθόρμητες επιθυμίες και τα ενδιαφέροντα του κάθε παιδιού, χωρίς μεθόδους παρότρυνσης και επηρεασμού. Σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ.Ν (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών Νηπιαγωγείων), το ελεύθερο παιχνίδι σε κλίμα ατομικό ή ομαδικό, στις διάφορα οργανωμένες γωνιές μέσα στον χώρο του παιδικού σταθμού αλλά και στους εξωτερικούς χώρους του σχολείου, δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να ανακαλύψουν, να χρησιμοποιήσουν με διάφορους τρόπους τα υλικά, να πειραματιστούν, να αλληλεπιδράσουν και να συνεργαστούν με στόχο την γνώση και την κοινωνικοποίηση τους (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος 2007 σ.230).

Το παιχνίδι των ρόλων:

Τα παιχνίδια ρόλων, προκύπτουν από την ανάγκη του παιδιού να εξωτερικεύσει και άλλους τρόπους συμπεριφοράς ή ρόλους, που έχει δει στην καθημερινότητα του, λειτουργώντας μιμητικά. Επιπλέον πηγάζει μέσα του η ανάγκη να κάνει ορατό κάτι που υπάρχει στην φαντασία του ή αναλαμβάνει στο παιχνίδι τον ρόλο από κάτι που φοβάται στην καθημερινή του ζωή ή στην φαντασία του (άγριο ζώο, μάγισσα, κ.α.). Αναπαριστώντας αυτές τις καταστάσεις που του προκαλούν φόβο, καταφέρνει να αποδομήσει εντάσεις, να αντιδράσει σε ανεπιθύμητες συμπεριφορές καθώς και να πραγματοποιήσει μέσα από το παιχνίδι ρόλων ανεπίτρεπτες στην καθημερινότητα επιθυμίες. Με τον τρόπο αυτό αποκτά ψυχική ισορροπία (*μετάφραση Ισμήνη Θεοδώρου, Παναγιώτα Ξανθή 2007 σ.77*).

Βασικό πρότυπο αποτελούν και οι ενήλικες και κυρίως οι γονείς, διότι όπως αναφέρει και ο Γερμανός ιατρός A.Nitschke, το παιδί αντιγράφει την συμπεριφορά τους ακόμα και τις προτιμήσεις τους, χωρίς να γίνεται συνειδητά πολλές φορές. Έτσι, τους χρησιμοποιεί συχνά σαν μοντέλα μέσω της ταύτισης κατά την καθημερινότητα αλλά και μέσα από τα παιχνίδια ρόλων (*Αχιλλέας . Καψάλης 2009 σ.400*).

Αυτή η μορφή παιχνιδιού στην προσχολική αγωγή μπορεί να πάρει διάφορες μορφές όπως για παράδειγμα, να έχει στοιχεία δημιουργικού παιχνιδιού (απασχόληση με πέτρες στον ρόλο του οικοδόμου). Μπορεί επίσης να έχει ως αντικείμενο μια ιστορία ή ένα τραγούδι. Ακόμη, μπορεί να έχει ρυθμό και κίνηση και να συμβάλλει έτσι στην ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων. Επίσης, αποτελεί για τον/την παιδαγωγό βοηθητικό μέσο για την κατανόηση των συναισθημάτων του παιδιού, μέσα από την προτίμηση που δείχνει στην επιλογή των ρόλων. Έτσι, μαθαίνει να ενθαρρύνεται στην έρευνα, την παρατήρηση και την αυτοσυγκέντρωση, μέσα από τον ρόλο του, να εκτονώνεται και να βρίσκει “δυνατότητες”-τρόπους απόλαυσης και χαράς, να λειτουργεί συνεργαζόμενο όχι “αξιολογικά” αλλά σε κλίμα δημιουργικής πράξης, μετατρέποντας την τάξη σε ομάδα (*Λάκης Κουρετζής 1991 , ανατύπωση 2010 σ.34-35*).

Το παιχνίδι ρόλων, έχει ευρύ φάσμα στις δυνατότητες δράσης που προσφέρει στα νήπια και καθιστά δυνατή την επινοητική και δοκιμαστική δράση σε καταστάσεις-συνθήκες της πραγματικότητας, την ανίχνευση των αιτιών αλλά και των συνεπειών σε ενδεχόμενες συγκρούσεις. Η απλή μίμηση παίζει σημαντικό ρόλο στην καθημερινότητα των νηπίων, γιατί

συμβάλλει στον “σχηματισμό” της συμπεριφοράς στην οποία έχει συντελεσθεί η νευροφυσιολογική ωρίμανση (Αχιλ. Καψάλης 2009 σ.399-400).

Συνοψίζοντας, το παιδί μέσα από αυτήν την μορφή παιχνιδιού, μαθαίνει να εντάσσεται στην κοινωνία, αναπτύσσοντας κοινωνικά χαρακτηριστικά, αφού κατανοήσει τους κανόνες, έχοντας αποκτήσει μια εμπειρία και αναπτύξει τον προφορικό του λόγο (γλωσσική ικανότητα). Ακόμη, εξασκεί την ικανότητα για κοινωνική κατάταξη, αναγνωρίζοντας ότι δεν γίνεται να “έχει” πάντα τον ρόλο του δυνατού ή οποιοδήποτε άλλο ρόλο, αν τον διεκδικούν και άλλα παιδιά (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος 2007 σ.237).

3.0 Η αναγκαιότητα του παιχνιδιού στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού.

Παρόλο που η ακριβής φύση του παιχνιδιού είναι απροσδιόριστη και με το πέρασμα των χρόνων μπορούμε να πούμε ότι με τον όρο «παιχνίδι» χαρακτηρίζουμε όλες εκείνες τις δραστηριότητες, τις μη υποχρεωτικά ασκούμενες, οι οποίες καλλιεργούν και ψυχαγωγούν τα παιδιά από την βρεφική μέχρι την εφηβική ηλικία (*Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος 2007*).

Το παιχνίδι αποτελεί βασικό εργαλείο για την ανάπτυξη υγιών παιδιών. Για τον λόγο αυτό, πολλές φορές βλέπουμε να περιγράφεται ως τόσο σημαντικό στοιχείο, όσο είναι η τροφή και η αγάπη, αλλά και ως μέσο διάγνωσης για τον ενήλικα.

Το παιχνίδι αποδεικνύεται άριστο μέσο αγωγής, διότι με τη συμβολή του αναπτύσσεται το παιδί σωματικά από την βρεφική κιόλας ηλικία, καλλιεργώντας τις σωματικές του δεξιότητες και ικανότητες, μέσα από απλές ή και πιο σύνθετες δραστηριότητες, επιδιώκοντας την κίνηση όλων των μελών του σώματος. Σύμφωνα με τον A.Spencer, το παιχνίδι αποτελεί διέξοδο του περισσεύματος της παιδικής δύναμης (*Βασίλειος Χ.Χαραλαμπίδης 2005, σ.88*).

Επιπλέον, το παιχνίδι συντελεί στην πνευματική καλλιέργεια, κυρίως μέσα από τα κοινωνικά παιχνίδια που ενισχύουν την φαντασία, την σκέψη, την προσοχή, την κρίση και άλλα. Σημαντικός τομέας ανάπτυξης, μέσα από το παιχνίδι είναι και ο κοινωνικός τομέας, μέσω του οποίου το παιδί αποκτά κοινωνικές αρετές, μαθαίνοντας να προσαρμόζεται σε κανόνες της ομάδας, με γνώμονα το συμφέρον των πολλών, υποτάσσοντας το ατομικό του Εγώ. Για να επιτύχουμε όμως την ολόπλευρη ανάπτυξη του, είναι ευνοϊκό να διεξάγονται οι παιγνιώδεις δραστηριότητες πολιτισμένα, ώστε η θετική ψυχική διάθεση τους να είναι μεγαλύτερη, δίνοντας στα παιδιά την δυνατότητα να ικανοποιήσουν τις βαθύτερες εσωτερικές τους ανάγκες νιώθοντας χαρά, αγαλλίαση και καλλιεργώντας τα συναισθήματά τους (*Ηλίας Γ.Μετοχιονάκης 2013, σ.422-423*).

3.1 Ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων μέσα από το παιχνίδι.

Οι κινητικές εμπειρίες είναι βασικό να υπάρχουν από την βρεφική κιόλας ηλικία. Νέες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί πάνω σε αυτό το θέμα, υπογραμμίζουν τη σημασία των κινητικών εμπειριών, αναφέροντας πως οι πρώιμες κινητικές εμπειρίες συμβάλλουν στην άριστη ανάπτυξη του εγκεφάλου και χαρακτηρίζουν ως την καλύτερη ηλικιακή περίοδο για την ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων το διάστημα από την προγεννητική περίοδο μέχρι περίπου το πέμπτο έτος της ηλικίας του παιδιού (*Linda Carol Edwards, Kathleen M. Bayless, Marjorie E. Ramsey 2010 σελ.135*).

Η κλασική θεωρία του Laban(1963), αναφέρει πως αναπτύσσονται δύο τομείς ευαισθητοποίησης μέσα από απλές, αλλά και πιο σύνθετες κινήσεις που πραγματοποιούν τα μικρά παιδιά. Ο πρώτος τομέας ευαισθητοποίησης σχετίζεται με την γνώση του σώματος και ο δεύτερος με την γνώση του χώρου από το παιδί (*Linda Carol Edwards, Kathleen M. Bayless, Marjorie E. Ramsey 2010 σελ.191*).

Επιπλέον, το παιχνίδι αποτελεί εργαλείο για την ολόπλευρη σωματική ανάπτυξη, τόσο στην υγεία όσο και στην καλλιέργεια των σωματικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων, διότι μέσα από τις διάφορες κινητικές δραστηριότητες ενεργοποιείται η συμμετοχή όλων των μελών του σώματος (*Ηλίας Γ.Μετοχιονάκης 2013 σ. 422*).

Η κίνηση αποτελεί για το παιδί μέσο επικοινωνίας και βασικός τρόπος έκφρασης. Για τον λόγο αυτό, συσχετίζεται με μεγάλο αριθμό παιχνιδιών. Έτσι, δίνοντας στα παιδιά ελευθερία κινήσεων, επιλέγουν να συνδέσουν συνήθως τα κινητικά παιχνίδια με αγαπημένες τους εικόνες και ιστορίες, ενώ αναπαριστούν καταστάσεις που έχουν ιδιαίτερη σημασία για τα ίδια (*Renate Zimmer 2007 σ.75*).

3.1.1 Είδη κινητικών δραστηριοτήτων κατά τον Przewkda:

- Παραγωγική Κινητική δραστηριότητα:

Συμπεριλαμβάνονται οι δεξιότητες και οι κινητικές ενέργειες που εφαρμόζει ο άνθρωπος, με σκοπό την κατασκευή ή μετατροπή υλικών αγαθών και υπηρεσιών. Επίσης, το είδος αυτών των κινητικών δραστηριοτήτων ταυτίζεται άμεσα και με τις βιοποριστικές ανάγκες του ανθρώπου.

- Αθλητική και παιγνιώδης κινητική δραστηριότητα:

Το συγκεκριμένο είδος κινητικών δραστηριοτήτων είτε σε συνεργασία (ομαδικά) είτε ατομικά, έχει ως στόχο την δημιουργική απασχόληση του ελεύθερου χρόνου και ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη της σωματικής άσκησης και ευεξίας του ανθρώπου.

- Εκφραστική κινητική δραστηριότητα:

Εντάσσονται όλες οι σωματικές δεξιότητες και κινήσεις του ανθρώπου που έχουν ως αποτέλεσμα την επικοινωνία του με άλλους ανθρώπους και εξωτερικούς παράγοντες όπως για παράδειγμα μιμητικές κινήσεις κ.α. Έτσι, με αυτά τα τεχνάσματα ο άνθρωπος εκφράζει τα συναισθήματα του.

3.1.2 Σύμφωνα με την επιστήμη της Κινησιολογίας:

Σύμφωνα με την επιστήμη της Κινησιολογίας υπάρχει ένας διαχωρισμός στα στάδια της κινητικής ανάπτυξης του ατόμου, με στόχο την διευκόλυνση στην επιλογή παιδαγωγικών και θεραπευτικών παρεμβάσεων, χωρίς βέβαια αυστηρά όρια σε αυτό το διαχωρισμό, διότι τα στάδια αυτά εισχωρούν σε διάφορες φάσεις το ένα στο άλλο, αλλά και αλληλοστηρίζονται. Πιο συγκεκριμένα λοιπόν διακρίνουμε:

- Την κινητικότητα μέσω του νευρικού συστήματος:

Το άτομο βρίσκεται ακόμα στην βρεφική ηλικία, όπου οι κινήσεις χαρακτηρίζονται <<αντανακλαστικές>>, διότι γίνονται χωρίς την θέληση του. Στην αναπτυξιακή αυτή φάση, στόχος είναι να εξελιχθούν και να εμπλουτιστούν οι ήδη υπάρχουσες απλές και μη ελεγχόμενες κινήσεις, μέσα από απλές και μικρής διάρκειας δραστηριότητες.

- Την κινητικότητα μέσω των αισθήσεων:

Συσχετίζει την ικανότητα αντίληψης με την κινητική αντίδραση-δράση των παιδιών στην πρώτη παιδική ηλικία, δηλαδή με ποιο τρόπο το παιδί, μέσα από παιγνιώδεις κινητικές δραστηριότητες επεξεργάζεται τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος με την βοήθεια των αισθήσεων του.

- Την ψυχοκινητικότητα:

Λαμβάνει χώρο κυρίως στην προσχολική και σχολική ηλικία (δημοτικό), υπογραμμίζοντας την αλληλεπίδραση μεταξύ του σώματος και της ψυχής. Σε αυτή τη φάση φαίνεται ξεκάθαρα ότι, για να επιτευχθεί η ολοκληρωμένη αναπτυξιακή διαδικασία του παιδιού, έχει σημαντική συμβολή η αισθητηριακή κινητικότητα αλληλεπιδρώντας με την ψυχοκινητική.

- Την κοινωνική κινητικότητα:

Λαμβάνει χώρο κυρίως στην σχολική ηλικία (δημοτικό) και αναφέρεται στον επικοινωνιακό χαρακτήρα της κίνησης.

(Γεώργιος Δ. Δράκος, Νικόλαος Γ. Μπίνιας 2005 σ.22-23).

3.1.3 Ενότητες ψυχοκινητικής ανάπτυξης που επιτυγχάνονται μέσα από τα παιχνίδια.

Το γνωστικό σχήμα του σώματος: Αρχικά, το παιδί βιώνει το σώμα του σφαιρικά, μέσα από διάφορες κινήσεις που κάνει στον χώρο όπως μετατοπίσεις, πηδήματα και άλλα καθώς και μέσω των παιχνιδιών μίμησης. Έτσι, ακολουθώντας την κεφαλοπόδια ανάπτυξη, μαθαίνει σταδιακά μέσα από διάφορες δραστηριότητες να ελέγχει το σώμα του και να συντονίζει τις κινήσεις του. Πρωταρχική σημασία έχει επομένως η προσαρμογή των δραστηριοτήτων, όπου τα παιδιά “αντιμετωπίζονται” ατομικά, διότι βασικό ρόλο παίζουν οι εμπειρίες και τα βιώματα, τα οποία στην προσχολική ηλικία δεν έχουν εμπλουτιστεί ακόμα αρκετά. Για παράδειγμα, η ζωγραφική εκφράζει τις παραστάσεις που το παιδί έχει εκείνη τη στιγμή στο μυαλό του. Όσο το νήπιο αναπτύσσεται, αποκτά καλύτερο έλεγχο του σώματος του και αυτό γίνεται αντιληπτό στην ζωγραφική αλλά και στις παιγνιώδεις δραστηριότητες. Στην ηλικία των πέντε ετών, μπορεί να κάνει απεικόνιση ολόκληρου του σώματος του και μπορεί να μεταφέρει την εικόνα που έχει για τον εαυτό του. Μέσα από αυτές τις δράσεις αποδέχεται τη σωματική του ταυτότητα, ελέγχει τις κινήσεις του και έχει πάντα το σώμα του ως σημείο αναφοράς (Χαρίλαος Κ. Ζάραγκας 2006 σ.24).

Ικανότητα προσανατολισμού στο χώρο: Την ικανότητα αυτή την αποκτά το παιδί μέσα από τις παιγνιώδεις δραστηριότητες, τον ρυθμό του, την κίνηση αλλά και την μετακίνηση, με διαρκή αναφορά το δικό του σώμα. Για παράδειγμα, τα παιδιά στην ηλικία των 2,5 με 3 ετών, είναι σε θέση να τοποθετήσουν ένα αντικείμενο μπροστά από το σώμα τους, αλλά δεν είναι ακόμα σε θέση να “κατανοήσουν” και να τοποθετήσουν το αντικείμενο μπροστά από κάποιο άλλο αντικείμενο, κάτι που στην ηλικία των τεσσάρων ξεπερνιέται. Μέσα από τις παιγνιώδεις δραστηριότητες που έχουν ως βασικό άξονα το σώμα του παιδιού σε σχέση με κάποια αντικείμενα, αποκτάται η σωστή αίσθηση και αντίληψη του χώρου. Στην προσχολική ηλικία, τα παιχνίδια παρουσιάζουν συχνές εναλλαγές, κάτι που αποτελεί πρόκληση για τα παιδιά, ώστε να διατηρήσουν τον προσανατολισμό τους στον χώρο αλλά και να αναγνωρίσουν τις θέσεις των

συμπαικτών και των αντιπάλων τους, καθώς και να ανακαλύψουν τον ελεύθερο χώρο που έχουν για δράση.

Αμφιπλευρικήτητα: Η ικανότητα του ατόμου να ελέγχει και τις δύο πλευρές του σώματος του και να επιλέγει ποιά πλευρά επιθυμεί να χρησιμοποιήσει ονομάζεται αμφιπλευρικήτητα. Αυτή την ικανότητα μπορεί ο/η παιδαγωγός και οι γονείς να την ενισχύσουν μέσα από κινητικά παιχνίδια, ώστε να βοηθήσουν τη δόμηση της έννοιας δεξί-αριστερό.

Πλευρίωση: Είναι η ικανότητα του ατόμου να χειρίζεται μια από τις δύο πλευρές, συνήθως την δεξιά καλύτερα. Για τον λόγο που συμβαίνει η πλευρίωση στους ανθρώπους, από την παιδική κιόλας ηλικία, υπάρχουν δύο εκδοχές. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι οφείλεται στην δομή του νευρικού συστήματος, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι αναπτύσσεται μέσω της κοινωνικής μάθησης. Ο/η παιδαγωγός παρατηρώντας τα παιδιά κατά την διάρκεια του παιχνιδιού, μπορεί να καταλάβει ποια πλευρά προτιμά το κάθε παιδί. Η προτίμηση αυτή συνήθως διατηρείται από το άτομο σε όλη τη ζωή του. Το παιδί θα πρέπει να αφήνεται ελεύθερο και να διαλέξει μόνο του ποια πλευρά θέλει να χρησιμοποιήσει, γιατί τα μέτρα και οι παρεμβάσεις σύμφωνα με ψυχολόγους μπορεί να αποδειχθούν πολύ επιβλαβείς (Μ.Μακρόγλου-Γουώλς, Π.Σφυρίδου, Ν.Τσέργας, 2009 σ.223)

Αδρή και λεπτή κινητικότητα: Η αδρή κινητικότητα προηγείται της λεπτής. Στον παρακάτω πίνακα γίνεται η διάκριση των κινητικών θεμελιακών δεξιοτήτων με βάση την κίνηση, τη στάση, τη μετακίνηση και τους χειρισμούς, σύμφωνα με τον Gallahue:

ΘΕΜΕΛΙΑΚΕΣ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

Κινήσεις Αδρές – λεπτές		
Κινητικές δεξιότητες σε στάση	Κινητικές δεξιότητες σε μετακίνηση	Κινητικές δεξιότητες σε χειρισμούς
Ισοροποώ Κάμπτω Διατείνω Αιωρώ Στρίβω Λυγίζω	Ισοροποώ Περπατώ Τρέχω Ρολλάρω Πηδώ Χοροπηδώ Γκάλωπ Γλιστρώ Σπρώχνω Χόπλα	Πιάνω Σπρώχνω Χτυπώ Στρίβω Τραβώ Τρίβω Κόβω Τσαλακώνω

Πίνακας 1: Θεμελιακές κινητικές δεξιότητες(Χαρίλαος Κ.Ζάραγκας 2006 σ.33).

Ανάπτυξη αδρής κινητικότητας: Κατά τον πρώτο χρόνο, υπάρχει ραγδαία εξέλιξη σε αυτόν τον τομέα ανάπτυξης των παιδιών. Στο πλαίσιο της αδρής κινητικότητας εντάσσεται η ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων (οι οποίες είναι ορατές με γυμνό μάτι) και έπεται η ανάπτυξη κινητικών ικανοτήτων (η ανάπτυξη των οποίων δεν διακρίνονται με γυμνό μάτι όπως για παράδειγμα η δύναμη) (Γεώργιος Δ. Δρακος - Νικόλαος Γ.Μπίνιας 2005 σ.53).

Στους παρακάτω πίνακες, μπορούμε να διακρίνουμε τον διαχωρισμό ανάμεσα στις κινητικές ικανότητες και στις κινητικές δεξιότητες.

Κινητικές δεξιότητες				
Περπάτημα	Τρέξιμο	Πιάσιμο	Πήδημα	Πέταγμα

Πίνακας 2: Κινητικές δεξιότητες

Οι κινητικές δεξιότητες είναι κινήσεις ορατές δια γυμνού οφθαλμού και αναπτύσσονται επάνω στις κινητικές ικανότητες.

Κινητικές ικανότητες	
<p>Σε σχέση με το σώμα</p> <p>Ισορροπία Επιδεξιότητα Ρυθμός Ευκινησία</p>	<p>Σε σχέση με το νευρομυϊκό συντονισμό</p> <p>Δύναμη Αντοχή Ταχύτητα</p>

Πίνακας 3: Κινητικές ικανότητες

Οι κινητικές ικανότητες είναι τα απαραίτητα στοιχεία σύνθεσης της κίνησης, τα οποία δεν είναι ορατά δια γυμνού οφθαλμού.

(Πίνακες από Γεώργιος Δ. Δρακος -Νικόλαος Γ.Μπινιας 2005 σ.54)

Ανάπτυξη λεπτής κινητικότητας: Με τον όρο λεπτή κινητικότητα, περιγράφεται η κινητικότητα των άνω άκρων και ειδικότερα η κινητικότητα των δακτύλων. Η ανάπτυξη είναι πιο εμφανής από τον πρώτο χρόνο και μετά (Γεώργιος Δ. Δρακος - Νικόλαος Γ.Μπινιας 2005 σ.5)

3.1.4 Παιχνίδι, μουσική και κίνηση:

Η επαρκώς ανεπτυγμένη ακοή είναι σημαντική για όλη τη μελλοντική μάθηση. Γονείς και παιδαγωγοί που φροντίζουν βρέφη, θα πρέπει να παρέχουν διάφορα παιχνίδια με ηχητικά ερεθίσματα και εμπειρίες που προάγουν την ανάπτυξη της (Linda Carol Edwards, Kathleen M. Bayless, Marjorie E. Ramsey 2010 σ.140).

Εικόνα 1: παιδιά και μουσική

Οι σημαντικότερες κατηγορίες μουσικών δράσεων κατά την περίοδο της προσχολικής ηλικίας είναι:

- Μουσική και κίνηση
- Τραγούδι
- Γλώσσα και ρυθμός
- Ακρόαση
- Μουσική με όργανα
- Δραματοποίηση και ήχο-ιστορίες
- Μη συμβατική σημειογραφία

Οι κατηγορίες αυτές δεν καλύπτουν όλες τις πλευρές της μουσικής αγωγής, ωστόσο δίνουν σαφείς πληροφορίες και επικεντρώνονται σε μία συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα. Επιπλέον, βοηθούν σε μεγάλο βαθμό στην συσχέτιση θεωρίας και πράξης (Θεοχάρης Ράπτης 2015)

Αλλά και κατά την διάρκεια όλης της προσχολικής ηλικίας, ο/η παιδαγωγός πρέπει να ενθαρρύνει την ανάπτυξη ακουστικών και φωνητικών μουσικών δεξιοτήτων. Στην ηλικία των δύο, τα παιδιά νιώθουν ιδιαίτερη ευχαρίστηση με δαχτυλοπαιχνιδίσματα, και με κινήσεις μέσα στο παιχνίδι, όπως παλαμάκια και αναπήδηση πάνω-κάτω με την συνοδεία μουσικής (Linda Carol Edwards, Kathleen M. Bayless, Marjorie E. Ramsey 2010σ.162).

Κάθε κίνηση παράγει ήχο και έτσι συνδέεται η μουσική με την κίνηση στις περισσότερες μουσικές δραστηριότητες στην προσχολική ηλικία. Η σημασία της κίνησης για τα παιδιά είναι τόσο μεγάλη, ώστε να κρίνεται απαραίτητη η εισαγωγή της κινητικής δραστηριότητας στο καθημερινό πρόγραμμα του παιδιού. Αυτές οι δραστηριότητες θα πρέπει να καθορίζονται από τα εξής χαρακτηριστικά:

- Τον ήχο, που συμπεριλαμβάνει το ηχόχρωμα, το τονικό ύψος, την ένταση και την διάρκεια.
- Την μουσική (οργανωμένος ήχος), που συμπεριλαμβάνει τον ρυθμό, την μελωδία, το ηχόχρωμα, την αρμονία, την ρυθμική και δυναμική αγωγή.

Ο ήχος και η μουσική συνδέονται με την σωματική κίνηση του παιδιού, η οποία διαχωρίζεται σε δύο βασικές αρχές:

1) Το παιδί ακολουθεί τις μουσικές παραμέτρους και ορίζει την σωματική του κίνηση με βάση τον ρυθμό.

2) Το παιδί μπορεί να πραγματοποιήσει ορισμένες κινήσεις που έχουν καθοριστεί πριν την έναρξη του μουσικοκινητικού παιχνιδιού ή αυθόρμητα με βάση τους στίχους του τραγουδιού.

Βέβαια, υπάρχει η περίπτωση να συνδυαστούν οι δύο βασικές αρχές. Συνεπώς, ο ρυθμός του τραγουδιού καθορίζει την κίνηση του σώματος του παιδιού και ο στίχος καθορίζει και διευκρινίζει ποια μέλη του σώματος θα κινηθούν. Επίσης, καλό θα ήταν για τον σχεδιασμό των μουσικοκινητικών δραστηριοτήτων, ο/η παιδαγωγός να λαμβάνει υπόψη του/ της, ότι τα παιδιά μικρής ηλικίας δυσκολεύονται να αντιληφθούν και να ανταποκριθούν σε περισσότερες από μία μουσικές παραμέτρους ταυτόχρονα. Επιπλέον, είναι σημαντικό να καθοδηγούν τα παιδιά δίνοντας τους ερεθίσματα για την ανάπτυξη της κίνησης, όταν η μουσική δεν έχει λόγια ή όταν τα λόγια δεν βοηθούν. Τέλος, κατά την έναρξη μιας δραστηριότητας, στην οποία τα παιδιά καλούνται να διακρίνουν κάποιες παραμέτρους του ήχου, οι διακυμάνσεις θα πρέπει να είναι πρώτα ευκολότερα διακριτές, ενώ σταδιακά το επίπεδο μπορεί να δυσκολεύει.

3.2 Επιρροή του παιχνιδιού στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

Στην σύγχρονη κοινωνία, τα παιδιά έρχονται από την βρεφική κιόλας ηλικία αντιμέτωπα με ένα πλήθος εντυπώσεων και ερεθισμάτων που προέρχονται από το φυσικό και τεχνοποιημένο περιβάλλον, μέσω μιας σχεδόν αναπόφευκτης ψυχικής και υλικής εξάρτησης. Έτσι, μέσα σε ένα κλίμα με ευνοϊκές προϋποθέσεις, το παιδί μπορεί να αποκτήσει έναν ελεύθερο χώρο, στον οποίο μέσω διάφορων δραστηριοτήτων θα επεξεργαστεί τα πιεστικά αυτά βιώματα, τα οποία έχει απωθήσει λόγω αγωνίας ή ντροπής. Έτσι, του δίνεται η δυνατότητα να διακόψει αλλά και να επαναλάβει την παιγνιώδη αυτή διαδικασία όποτε το ίδιο επιθυμεί, όσες φορές νιώθει ότι χρειάζεται μέχρι να καταφέρει να ενσωματώσει αυτά τα βιώματα στην ψυχή του (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος 2007 σ.132-133).

Κατά τον Erik Erikson, το παιδί σε αυτή την ηλικία χρησιμοποιεί το συμβολικό παιχνίδι, για να επεξεργαστεί τους φόβους του και τις ματαιώσεις των επιθυμιών του, για να αναβιώσει δυσάρεστα γεγονότα ή να κάνει πράγματα που στην πραγματικότητα είναι απαγορευμένα. Επιπλέον, με το φανταστικό παιχνίδι έχει την δυνατότητα να ελέγχει καταστάσεις που το

φοβίζουν και έτσι να ξεπερνάει τους φόβους και τις ανησυχίες του (Μ.Μακρόπουλος-Γουόλς,Π.Σφουρίδου,Ν.Τσέργας 2009 σ.125).

Σύμφωνα με τον Vygotsky, το παιχνίδι ερμηνεύεται ως δημιουργία μιας φανταστικής κατάστασης. Ακόμα, προσφέρει διέξοδο στην ένταση που δημιουργούνται από την επιθυμία του παιδιού για εκπλήρωση γενικών και μακροπρόθεσμων συναισθηματικών αναγκών, που δεν μπορούν να εκπληρωθούν στην κοινωνία (Ηλίας Γ. Μετοχιονάκης 2013σ.419).

Αναγνωρίζεται ότι το παιχνίδι αποτελεί αναπόσπαστο δικαίωμα κάθε παιδιού από την βρεφική κιόλας ηλικία, λόγω των σημαντικών επιπτώσεων που έχει σε όλες τις διαστάσεις της ψυχολογίας του ατόμου. Στο χώρο της ψυχολογίας, το παιχνίδι θεωρείται μέσο διευκόλυνσης της νοητικής, γλωσσικής, ψυχικής και κοινωνικής ανάπτυξης, της συναισθηματικής εξισορρόπησης και της προσαρμοστικότητας του παιδιού (Μελανθία Κοντοπούλου 2007 σ.48).

Με το παιχνίδι εκδηλώνει το παιδί τις ικανότητές του αλλά και τον εσωτερικό του κόσμο, τις αρετές, τις κοινωνικές ή αντικοινωνικές του τάσεις καθώς και την ηθική του (Ηλίας Γ. Μετοχιονάκας 2013 σ.415).

Έτσι, ακόμα και αν για τον ενήλικα το παιχνίδι τις περισσότερες φορές έχει ορισμένους στόχους, οι οποίοι είναι καλό να επιτευχθούν από το παιδί, είναι βασικό να γνωρίζουμε ότι εκείνο αντιλαμβάνεται κυρίως την ψυχαγωγία και την ευχαρίστηση που του προσφέρει.

Η ενασχόληση των παιδιών με διάφορα ατομικά ή ομαδικά παιχνίδια αποτελεί μέσο ψυχαγωγίας, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Παράλληλα όμως, ικανοποιείται η εσωτερική τους ανάγκη για δράση, καθώς εξωτερικεύονται τα συναισθήματα, τα οποία δεν μπορούν ακόμα να εκδηλώσουν με διαφορετικό τρόπο. Αντίστοιχα, καλλιεργούνται και πνευματικά, αναπτύσσοντας την φαντασία, την σκέψη, την κρίση, την παρατήρηση, την μνήμη και την προσοχή.

Βέβαια, για να επιτευχθεί η ολόπλευρη ανάπτυξη και η ενίσχυση ενός ομαλού συναισθηματικού βίου και να εκδηλώσει το παιδί τα συναισθήματα του, είναι βασικό να επιλέξει μόνο του το αντικείμενο με το οποίο επιθυμεί να ασχοληθεί μέσα από ένα πλούσιο σε ερεθίσματα περιβάλλον, απαλλαγμένο από εξωτερικούς σκοπούς, καθοδηγούμενο από την φαντασία και τελείως αβίαστα, όσο αυτό δεν αποτελεί κίνδυνο για το ίδιο και τους συνομήλικους του και όσο το παιχνίδι που έχει επιλέξει είναι κατάλληλο για το επίπεδο ανάπτυξης και την ηλικία του.

Το παιδί με την ενεργή συμμετοχή του θα αποκαλύψει τις ψυχικές του αδυναμίες, παράλληλα όμως θα τις αντιμετωπίσει μέσα από το παιχνίδι, διότι παίζοντας θα αποκτήσει ψυχικό δυναμισμό, διότι στο παιχνίδι κυριαρχεί πάντα μια ψυχική διάθεση χρωματισμένη από ευθυμία, αισιοδοξία και εμπιστοσύνη (Χαρίλαος Κ. Ζάραγκας 2006 σ.42).

Ακόμη το παιχνίδι συμβάλλει θετικά και στην καλλιέργεια του ήδη υπάρχοντος συναισθηματικού κόσμου του νηπίου, αναπτύσσοντας εμπιστοσύνη στον εαυτό του και πίστη στις ικανότητες του, σε κλίμα φιλικό και αισιόδοξο, ενισχύοντας το αγωνιστικό του πνεύμα.

3.3 Γνωστική-νοητική ανάπτυξη

Η ανάπτυξη στον τομέα αυτόν εξελίσσεται ανάλογα με την ηλικία και επικεντρώνεται στην νόηση. Έτσι στην βρεφική ηλικία σχετίζεται με τις άμεσες εμπειρίες, μέσω των αντικειμένων και των διαφόρων απλών παιχνιδιών. Μεγαλώνοντας, το παιδί μπαίνει στην διαδικασία της σκέψης (προ- συλλογιστική σκέψη κατά των Piaget) και έχει ως χαρακτηριστικά: 1) τον εγωκεντρισμό των νηπίων, 2) το γεγονός ότι αντιλαμβάνονται όλα τα αντικείμενα ως ζωντανά, με την ανάμειξη συναισθημάτων, 3) έχουν στις καθημερινές δραστηριότητες τους, ένα μαγικό στοιχείο, 4) για την ενίσχυση της σκέψης και των εμπειριών, χρησιμοποιούν τα παιδιά το φανταστικό παιχνίδι, διότι στην νηπιακή ηλικία υπάρχει σε μεγάλο βαθμό το στοιχείο της φαντασίας (T. Lissauer, G. Clayden, G. Roberts, C. Foster, M. Coren 2012 σ.67).

Μέσα από απλές κινήσεις, οι οποίες τους πρώτους μήνες χαρακτηρίζονται ως παιχνίδι, μαθαίνουν μία από τις πιο σημαντικές έννοιες, αυτή της αιτίας και του αποτελέσματος. Κατανοούν δηλαδή ότι κουνώντας ή χτυπώντας διάφορα αντικείμενα, παράγεται ήχος. Για τον λόγο αυτόν, οφείλουμε να προσφέρουμε στα μωρά εργαλεία, ώστε να έχουν την δυνατότητα να πειραματιστούν με ασφάλεια. Ακόμα, κατά το πέρας των μηνών καταλαβαίνουν την μονιμότητα των αντικειμένων. Αναλυτικότερα, ανακαλύπτουν ότι τα διάφορα αντικείμενα, εξακολουθούν να υπάρχουν, ακόμα και αν δεν είναι πλέον στο οπτικό τους πεδίο, κάτι που δημιουργεί κίνητρο, για παιχνίδια όπως κου-κου-τσα και εξερεύνηση. Τα μωρά στην ηλικία του ενός έτους περίπου, δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για οποιοδήποτε αντικείμενο τα περιβάλλει, αλλά δεν είναι ακόμη σε θέση να ασχοληθούν με κάποιο από αυτά, περισσότερο από 2-3 λεπτά. Επίσης, στον πρώτο χρόνο εισχωρεί το στοιχείο της μίμησης στο παιχνίδι και γι' αυτό το λόγο

απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή από τους ενήλικες, διότι αποτελούν τα πρότυπα συμπεριφοράς (Steven P. Shelov, Tanya Remer Altmann 2012).

Συνεχίζοντας, αρκετά πριν φτάσει στην ηλικία των 2 ετών, θα αναπτυχθεί η μνήμη του παιδιού επαρκώς, ώστε να θυμάται που έχει κρύψει ένα αντικείμενο, ακόμα και αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα μετά. Είναι πλέον περισσότερο αυτόνομο και περιμένει με χαρά μια ανταμοιβή, όπως κάποιο χειροκρότημα μετά από κάθε σπουδαίο κατόρθωμα και δραστηριότητα (Steven P. Shelov, Tanya Remer Altmann 2012 σ. 250).

Φτάνοντας λοιπόν στην νηπιακή ηλικία, το παιδί έχει οδηγηθεί νοητικά σε επίπεδο, όπου γίνονται διακριτά μέσα από το παιχνίδι τα ενδιαφέροντα-προτιμήσεις του και πιθανόν διάφορα ταλέντα, με την ταυτόχρονη προσπάθεια από τους ενήλικες για ισχυροποίηση και εξέλιξη

Το παιχνίδι στην προσχολική ηλικία θεωρείται το πλέον κατάλληλο μέσο για την νοητική ανάπτυξη. Μέσα από αυτό μαθαίνει καινούργιες λέξεις, προωθεί την φαντασία του και την δημιουργικότητα. Αποτελεί, επιπροσθέτως, για τον ενήλικα μέσο για την αξιολόγηση της εξέλιξης. Κύβοι, μπάλες, κούκλες, παιχνίδια μινιατούρες, σετ τσαγιού, μολύβια και πολλά άλλα, αποτελούν ενδεικτικά στοιχεία που συμβάλλουν στην παραπάνω προσπάθεια (T. Lissauer, G. Clayden, G. Roberts, C. Foster, M. Coren 2012 σ.69).

3.4 Κοινωνικοποίηση του ατόμου μέσα από το παιχνίδι.

Είναι βασικό το παιδί, από την νηπιακή κιόλας ηλικία, να αποτελεί τμήμα μιας ομάδας. Το στοιχείο αυτό θα βοηθήσει σε μεγάλο βαθμό το παιδί στην μετέπειτα ζωή και καθημερινότητα του και στις διάφορες κοινωνικές ανάγκες που τυχόν θα προκύψουν. Στην τρυφερή αυτήν ηλικία, δημιουργούνται ομάδες για την εξυπηρέτηση των δραστηριοτήτων στην τάξη του παιδικού σταθμού και για την συνεργασία μεταξύ των παιδιών σε διάφορους τομείς. Ωστόσο, σημαντικό είναι να διατηρεί κάθε παιδί την μοναδικότητα του χαρακτήρα του και να αναγνωρίζεται ως ξεχωριστή προσωπικότητα με όσα θετικά ή αρνητικά αυτό μπορεί να συνεπάγεται, ενώ ταυτόχρονα πρέπει να δοθεί η απαραίτητη βαρύτητα στην καταπολέμηση και την αποδοχή των φόβων και του αγνώστου. Με βασικούς πυλώνες τα παραπάνω,

πραγματοποιούνται οι παιγνιώδεις δραστηριότητες σε κλίμα αποδοχής και συνεργασίας (Λαλούμη Ε., Βιδάλη 2016).

Το παιχνίδι είναι η δραστηριότητα κατά την οποία παιδιά προσχολικής ηλικίας εντάσσονται σταδιακά και αβίαστα σε ομάδες. Για να επιτευχθεί όμως αυτός ο στόχος, πρέπει και τα παιδιά να είναι σε θέση να δημιουργήσουν ομάδες με συνομήλικους. Στην βρεφική ηλικία είναι “φυσιολογικό” να παίζουν ατομικά, αδιαφορώντας για οτιδήποτε τα περιβάλλει, διότι δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμη επαρκώς, για να μπορούν να ενταχθούν σε μια ομάδα. Όσο το παιδί μεγαλώνει, περνάει στο παράλληλο παιχνίδι, κατά το οποίο πάλι δεν αλληλεπιδρά με τα άλλα παιδιά, αλλά πραγματοποιείται πιο “γειτονικά”. Τέλος, φτάνουν αναπτυξιακά σε ένα επίπεδο όπου μπορούν να παίζουν ομαδικά, παραμένει όμως ζωντανή η ανάγκη και για ατομικό παιχνίδι κατά την διάρκεια της ημέρας.

Εικόνα 2: Το ατομικό παιχνίδι

Εικόνα 3: Το ομαδικό παιχνίδι

3.4.1 Ατομικό παιχνίδι:

Το παιδί, στην ηλικία των δύο ετών ξεκινά το ατομικό παιχνίδι, κατά τη διάρκεια του οποίου αποστασιοποιείται από τους υπόλοιπους ανθρώπους που αποτελούν μέρος του περιβάλλοντος του και προβαίνει στην συστηματική ενασχόληση και παρατήρηση των αντικειμένων του περιβάλλοντος του. Το παιχνίδι αυτό δεν διέπεται από κανόνες, χαρακτηρίζεται από έντονη κίνηση και συνεχείς εναλλαγές και γι’ αυτό το λόγο θεωρείται απόλυτα αυθόρμητο παιχνίδι. Πρόκειται για ένα είδος παιχνιδιού που πηγάζει και καθοδηγείται από την έμφυτη ανάγκη του παιδιού να ενεργεί και να πράττει. Η καθοδήγηση του/της παιδαγωγού, δίνει κατεύθυνση και μορφή στο παιχνίδι με τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών, με υποβολή κινήτρων και με την επιλογή και τη διευθέτηση εφοδίων για την προστασία των παιδιών στον χώρο του παιδικού

σταθμού, χωρίς βέβαια να περιορίζει τις επιθυμίες τους. Πιο συγκεκριμένα, μπορεί να υπάρχει το μοναχικό παιχνίδι, όταν το παιδί παίζει μόνο του κοντά σε άλλα παιδιά ή παράλληλο, όταν κάθονται πολλά παιδιά μαζί και παίζουν με παρόμοιο τρόπο και με παρόμοια αντικείμενα, αλλά χωρίς να αλληλεπιδρούν (Μ.Μακρόγλου-Γουόλς, Π.Σφυρίδου, Ν.Τσέντας 2009, σ.240).

3.4.2 Το παράλληλο παιχνίδι:

Μετά την ηλικία των δύο και μέχρι το τρίτο έτος παρατηρείτε στα παιδιά το παράλληλο παιχνίδι, κατά το οποίο τα παιδιά συμμετέχουν στο παιχνίδι μόνο ως παρατηρητές. Παίζει ανεξάρτητα με τα παιχνίδια-αντικείμενα με τον τρόπο που το ίδιο νομίζει, χωρίς να παρεμβαίνει στις δραστηριότητες των άλλων νηπίων. Σε αντίθεση όμως με το ατομικό παιχνίδι, η δραστηριότητα που επιλέγει το φέρνει αβίαστα κοντά στα άλλα παιδιά. Επιπλέον, αρέσει στα παιδιά αυτής της ηλικιακής ομάδας να παρατηρούν άλλα παιδιά κατά την διάρκεια του παιχνιδιού. (Νικολακάκη Μ., Σωφρονά Ε., Κιαμίλη Φ. 2001).

3.4.3 Το συντροφικό παιχνίδι:

Επιπλέον, υπάρχει και το συντροφικό ή αλλιώς συσχετιστικό παιχνίδι, κατά το οποίο τα παιδιά βρίσκονται στον ίδιο χώρο, αλληλεπιδρούν, αλλά δεν υπάρχει συνεργασία μεταξύ τους. Το συντροφικό παιχνίδι πραγματοποιείται από τα παιδιά μετά την ηλικία του τρίτου έτους. Έτσι γίνεται η αρχή της ενεργής αλληλεπίδρασης με άλλα παιδιά. Μιμούνται το ένα παιδί το άλλο και ανταλλάσσουν ιδέες και παιχνίδια., χωρίς ακόμα να έχουν ανεπτυχθεί αρκετά ώστε να μπορούν να συμμετέχουν σε ομαδικές δραστηριότητες με κανόνες (Καλπογιάννη Ε., Φύσσα Κ., Αβδελίδου Ε. 2017)

3.4.4 Ομαδικό παιχνίδι:

Η ομαδική ζωή των παιδιών στους παιδικούς σταθμούς και τα νηπιαγωγεία ικανοποιεί θαυμάσια τις ανάγκες τους. Έτσι, αναπτύσσονται οι δυνατότητες και οι δεξιότητες τους ανεμπόδιστα. Έχει διαπιστωθεί από αντίστοιχες έρευνες ότι τα ομαδικά παιχνίδια επιδρούν

στην διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι η οργάνωση της ομάδας των παιδιών οφείλει να είναι προσαρμοσμένη στην παιδική φύση και η συμπεριφορά και η συνεργασία των νηπίων να ρυθμίζεται από κανόνες που προέρχονται από τα ίδια τα παιδιά, ώστε να ικανοποιεί τις ανάγκες τους. (Βασ. Χρ. Χαραλαμπίδης 2005 σ.98).

Επίσης, σε ομαδικές δραστηριότητες, σύμφωνα με σύγχρονες έρευνες, είναι ωφέλιμο οι ικανότητες να ποικίλλουν, ώστε να ενισχυθεί το ομαδικό και συνεργατικό πνεύμα των συμπαικτών, δίνοντας στα παιδιά την δυνατότητα να δίνουν και να παίρνουν αμφίδρομα μέσα στο παιχνίδι. (Roger A. Hart 2011).

Τα παιδιά στην προσχολική ηλικία έχουν την ανάγκη να αποτελούν μέρος ενός συνόλου. Ειδικότερα, επιθυμούν να ανήκουν σε μια ομάδα με την οποία έχουν κοινούς στόχους, να αισθάνονται ασφάλεια και αποδοχή, ώστε να μπορούν να εκφράζονται ελεύθερα, να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και σταδιακά να υποτάσσονται στους κανόνες των παιχνιδιών. Πιθανόν καθημερινά να χρειαστεί να “χωριστεί” η τάξη σε δύο ή περισσότερες ομάδες. Συνεπώς, ευθύνη του/της παιδαγωγού είναι να δημιουργούνται οι ομάδες με δίκαιο τρόπο, δίχως τα παιδιά να αισθανθούν αδικία, πριν ακόμα ξεκινήσει η ομαδική δραστηριότητα. Έτσι, για να υπάρξει μεγαλύτερη αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών, καλό είναι οι ομάδες να είναι μικρές και να γίνονται τακτικές αλλαγές στη σύστασή τους με τυχαίο τρόπο, ώστε να έχουν τα νήπια ευρύτερη προσωπική αλληλεπίδραση (Jayaraja, Erwin Tielemans 2011).

3.5 Παιδικές φιλίες:

Η φιλία είναι σίγουρα ο δρόμος που οδηγεί στην γνώση και κοινωνικοποίηση των παιδιών. Το μικρό παιδί χρησιμοποιεί την λέξη «φίλος μου» μόνο με την έννοια του συμπαίκτη. Η φιλία στην προσχολική ηλικία συνδέεται άμεσα με το παιχνίδι, γιατί σε αυτή την ηλικία διαρκεί όσο κρατάει η παιγνιώδης δραστηριότητα. Έτσι, τα παιδιά επιλέγουν συνήθως να συνάψουν φιλία με αυτά τα νήπια που έχουν ίδιο ή παρόμοιο χαρακτήρα, καθώς και κοινά ενδιαφέροντα. Επιπλέον, επηρεάζουν την δημιουργία φιλικών σχέσεων μεταξύ των παιδιών, οι σχέσεις μεταξύ των οικογενειών, τα κοινά ενδιαφέροντα, η όμοια ηλικία και οι ευκαιρίες για συναναστροφή που δίνονται στα μικρά παιδιά. (Βασ. Χρ. Χαραλαμπίδης 2005).

Επιπλέον, η δημιουργία φιλικών σχέσεων στην τόσο νεαρή ηλικία έχει ως χαρακτηριστικό της την αμοιβαία έλξη, σε «κλίμα συμφωνίας», ώστε να συμπληρώνουν το ένα το άλλο (*Roger A. Hart 2011 σ.88*).

Πολλές φορές επηρεάζουν και άλλα χαρακτηριστικά όπως το φύλο, διότι δείχνουν από πολύ νεαρή ηλικία την προτίμηση οι συμπαίκτες να είναι του ίδιου φύλου. Ήδη από την ηλικία των δύο τα κορίτσια προτιμούν άλλα κορίτσια, ενώ στα αγόρια παρατηρείται από την ηλικία των τριών. Έτσι στην ηλικία των 4 με 5 ετών απορρίπτουν τους συμπαίκτες που είναι του αντίθετου φύλου (*David R.Shaffer 2004 σ.485*).

Μέσα από τις παιδικές φίλιες , αναπτύσσεται στα παιδιά το αίσθημα ότι «ανήκουν» κάπου και μέσα από την αλληλεπίδραση με τους συνομήλικους τους στις παιγνιώδεις δράσεις , προσφέρονται στα παιδιά περισσότερες ευκαιρίες για μάθηση δημιουργώντας μια σχέση αμφίδρομη (*Roger A.Hart 2011*).

3.6 Συνέπειες στέρησης του παιχνιδιού από τα παιδιά

Το παιχνίδι για το παιδί είναι ένα κομμάτι της ζωής του και η στέρηση του αποτελεί την μεγαλύτερη καταδίκη, είναι σαν να του στερούμε τον αέρα να αναπνέει (*Βασίλειος Χ.Χαραλαμπίκης 2005 σ.91*).

Η στέρηση του παιχνιδιού από την ζωή ενός παιδιού έχει σοβαρές επιπτώσεις στην υγιή ανάπτυξη του. Ορισμένοι γονείς ορίζουν το παιχνίδι ως αντίθετο της εργασίας, μη γνωρίζοντας την παιδαγωγική αξία που έχει και θεωρώντας άλλες δραστηριότητες πιο απαραίτητες και εποικοδομητικές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα είτε να περιορίζουν αυστηρά τον χρόνο που επιτρέπουν στο παιδί τους να παίζει, είτε να επιβάλλουν κάποια πρότυπα επηρεασμένοι από δικές τους αισθητικές και ηθικές αξίες, επιλέγοντας οι ίδιοι τα αντικείμενα απασχόλησης των παιδιών. Ακόμη, σε άλλες περιπτώσεις η στέρηση του παιχνιδιού χρησιμοποιείται και ως μέσο τιμωρίας. Αγνοούν όμως ότι το παιχνίδι για το παιδί αποτελεί μια βασική και συχνά επίπονη ενασχόληση που είναι τόσο σημαντική για την εξέλιξη του όσο η τροφή για την επιβίωση του (*Μελανθία Κοντοπούλου 2007 σ.67*).

Όταν το παιχνίδι περιορίζεται, το παιδί μαθαίνει να καταπιέζει τις επιθυμίες του και έτσι δημιουργούνται οι βάσεις για την ανάπτυξη μια νευρωτικής προσωπικότητας (Μελανθία Κοντοπούλου 2007 σ.67).

Ένα παιδί που έχασε την ικανότητα να παίζει, είναι ψυχικά νεκρό και αποτελεί κίνδυνο για κάθε άλλο παιδί, με το οποίο έρχεται σε επαφή (Συμεών Π. Κωνσταντινόπουλος 2007)

Τέλος, οι οικονομικοί λόγοι δεν πρέπει να αποτελούν αιτία στέρησης αυτού του σημαντικού για την ανάπτυξη παράγοντα, διότι τα παιδιά δείχνουν να προτιμούν αντικείμενα τα οποία βρίσκονται στο σπιτικό κάθε οικογένειας αντί παιχνιδιών τα οποία σε πολλές περιπτώσεις είναι ιδιαίτερος ακριβά. Τέτοια παραδείγματα είναι κουτάλες, διάφορες συσκευασίες προϊόντων ποικίλων σχημάτων, διαστάσεων και υλικών (Steven P. Shevon, Tanya Remer Altman 2012 ελληνική έκδοση)

4.0 Παιχνίδι και παιδαγωγός

Με βάση τα λεγόμενα του Comer, τα παιδιά έχουν ανάγκη την υποστήριξη στον συναισθηματικό τομέα, η οποία προέρχεται και ενισχύεται μέσα από ένα περιβάλλον πρόσφορο, ήρεμο και επικοινωνιακό. Ένα τέτοιο περιβάλλον μπορεί να δημιουργηθεί μόνο με την καλή συνεργασία γονέων και παιδαγωγών. Επιπλέον, ο Rich υπογραμμίζει πως για να υπάρξει ουσιαστική αλλαγή στην συμπεριφορά των παιδιών προς το καλύτερο, αλλά και των σχέσεων γονέων και παιδαγωγών, καθοριστική είναι η συμμετοχή από την μεριά των γονέων στις σχολικές δραστηριότητες (Μαρία Ι. Σακελλαρίου 2008).

Εικόνα 4: Παιδαγωγός και παιχνίδι

Στην προσχολική εκπαίδευση αναγνωρίζεται η ιδιαιτερότητα της παιδικής φύσης και μέσα από το παιχνίδι προάγεται η ενδεδειγμένη εκπαιδευτική πρακτική, δίνοντας έμφαση στην διευκόλυνση, την ενεργή συμμετοχή στην μάθηση, την μάθηση μέσω αλληλεπίδρασης ή μέσα από την κοινωνική συναναστροφή, την δυνατότητα πειραματισμού, την άμεση εμπειρία και την απόκτηση διάφορων παιδαγωγικών γνώσεων. (Συμεών Π.Κωνσταντινόπουλος 2007 σ.96).

Οι παιδαγωγοί και γενικά οι ενήλικες έχουν αρχικά την υποχρέωση να επιλέγουν τα κατάλληλα παιχνίδια, λαμβάνοντας υπόψη την πρόληψη ατυχημάτων, αποφεύγοντας πολύ μικρά, αιχμηρά ή μεταλλικά αντικείμενα αλλά και να είναι κατάλληλα για το επίπεδο ανάπτυξης, ώστε να μην τα δυσκολέψει σε τέτοιο βαθμό και καταπονηθούν πνευματικά, νιώθοντας συνέχεια την αποτυχία. Επιπλέον, προτεραιότητα των παιδαγωγών είναι να αναπτύξουν ένθερμες και θετικές σχέσεις με όλα τα παιδιά, αντιμετωπίζοντας τις διαμάχες και

την κακή συμπεριφορά των παιδιών με ηρεμία, θεωρώντας τις συγκυρίες αυτές ως ευκαιρία για να τους διδάξει κάτι.

Ο/η παιδαγωγός είναι βασικό να αναγνωρίζει το πολιτισμικό και μαθησιακό επίπεδο των παιδιών στην τάξη του, έχοντας όχι απλά τον προπαρασκευαστικό ρόλο για τα χρόνια που θα ακολουθήσουν, αλλά και την υποχρέωση να απαλύνει πιθανές ανισότητες, κάτι που μπορεί να καταφέρει με την παρατήρηση της συμπεριφοράς των παιδιών αλλά και με την συζήτηση με τους γονείς, μέσα από μια σχέση σεβασμού και επικοινωνίας.

Ο αποτελεσματικός παιδαγωγός, έχοντας ως βασικό γνώμονα τους στόχους που έχει θέσει, εφαρμόζει μια στρατηγική που θεωρεί ότι είναι η καταλληλότερη για κάθε περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις και δεξιότητες των νηπίων. Με αυτόν τον τρόπο, ελέγχει αν αυτή η στρατηγική αποφέρει αποτελέσματα ή αν χρειάζεται να εφαρμόσει κάποια άλλη, παραμένοντας ευέλικτος και παρατηρητικός, ώστε να μπορεί να αποφασίσει ποιά είναι περισσότερο αποτελεσματική.

Παρακάτω αναφέρονται κάποιες στρατηγικές που μπορεί να εφαρμόσει για την ενίσχυση και καλύτερη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων:

- Να δείχνει προσοχή και ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες των παιδιών μέσα από τα λόγια και την πράξη, ενθαρρύνοντας έτσι όλη την παιγνιώδη πράξη, αλλά κυρίως την επιμονή και την προσπάθεια των νηπίων.
- Οι παρατηρήσεις πρέπει να είναι συγκεκριμένες, ώστε να γίνουν κατανοητές από τα παιδιά, όπως για παράδειγμα `` προσπάθησε να πετάξεις πιο δυνατά την μπάλα γιατί δεν έφτασε μέχρι το καλάθι, μπορείς να τα καταφέρεις ``.
- Ο/η παιδαγωγός βοηθά στην επίλυση προβλημάτων που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα παιδιά σε ομαδικές δραστηριότητες, μαθαίνοντας τα πώς θα πρέπει να το αντιμετωπίσουν, χωρίς βέβαια να είναι σε μορφή εντολής.
- Αυξάνει τον βαθμό δυσκολίας των δραστηριοτήτων, ώστε τα παιδιά να προχωρήσουν ένα βήμα πιο πέρα από αυτό που ήδη γνωρίζουν. Έτσι, με την βοήθεια που παρέχει στα παιδιά, τα ωθεί να ξεπεράσουν ορισμένες φορές και τα όρια τους και να προχωρήσουν λίγο παραπάνω. Υπάρχει όμως και η περίπτωση να παρατηρήσει ότι δεν μπορούν να ακολουθήσουν την δραστηριότητα, απλοποιώντας την και προσαρμόζοντας έτσι τον βαθμό δυσκολίας (C.Copple,S.Bredenkamp2009 σ. 91).

Στον χώρο των παιδικών σταθμών, οι παιδαγωγοί ακολουθούν ένα πρόγραμμα, το οποίο διαμορφώνεται με βάση τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις ικανότητες και τις έννοιες που θα πρέπει να κατακτήσουν τα παιδιά. Το πρόγραμμα είναι προσαρμοσμένο έτσι, ώστε να είναι περισσότερο οργανωμένη η παιδαγωγική δράση και μέσα από κατάλληλες παιγνιώδεις δραστηριότητες να επιτευχθεί η ολόπλευρη ανάπτυξη των νηπίων. Έτσι, συνδυάζοντας το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αλλά και τις γνώσεις τους, δημιουργούν ένα περιβάλλον μάθησης με επίκεντρο τα ενδιαφέροντα των παιδιών λαμβάνοντας τους παρακάτω στόχους:

1. Οφείλει να είναι ενημερωμένη/-ος και να ακολουθεί το πολιτειακό θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο σε καταστάσεις που κρίνεται αναγκαίο και να εκφράζει ο ίδιος ο/η παιδαγωγός κάποιον στόχο που θεωρεί ότι δεν έχει δοθεί η απαραίτητη έμφαση.
2. Λαμβάνει υπόψη την εξέλιξη που είναι καλό να υπάρξει σε όλους τους τομείς ανάπτυξης, δηλαδή στον φυσικό, τον κοινωνικό, τον συναισθηματικό και τον νοητικό τομέα αλλά και στα γνωστικά αντικείμενα όπως η γλώσσα, τα εικαστικά, την μουσική και άλλα πολλά.
3. Τέλος, οι παιδαγωγικοί στόχοι πρέπει να είναι διατυπωμένοι με σαφήνεια και να βεβαιωθεί ο/η παιδαγωγός ότι είναι κατανοητή από γονείς και παιδιά (C.Copple,S.Bredenkamp,2009 σ.66).

Σύμφωνα με τον Winnicott (1971), ο/η παιδαγωγός έχει τον ρόλο να εμπλουτίζει τον χώρο του παιχνιδιού και να είναι σε θέση να παίζει με το νήπιο πολύ περισσότερα παιχνίδια από αυτά ενός απλού εμπλουτισμού και να λειτουργήσει ως ένας ψυχοθεραπευτής παιδαγωγός, όταν στο παιδί δεν έχουν δοθεί ευκαιρίες για δημιουργία και αρκετή ενασχόληση με παιγνιώδεις δραστηριότητες στο περιβάλλον, εκτός του χώρου του παιδικού σταθμού.

Επιπλέον, η προαγωγή στην ανάπτυξη και το παιδαγωγικό έργο λαμβάνουν χώρα στο σημείο επικάλυψης δύο περιοχών παιχνιδιού, αυτή του παιδιού και αυτή του/της παιδαγωγού. Ο/η παιδαγωγός παίζει με το παιδί, αλλά προσέχει να ταιριάζει τη συμπεριφορά του με τις πράξεις του νηπίου, όμως παράλληλα εισάγει και το δικό του τρόπο παιχνιδιού, για να πραγματοποιηθεί το αυθόρμητο παιχνίδι στα πλαίσια αυτής της σχέσης (Evay. Γαλανάκη 2003 σ.31).

Με στόχο την μαθησιακή εξέλιξη ο/η παιδαγωγός οφείλει να υποστηρίζει ποικιλοτρόπως την ανάπτυξη των παιδιών μέσα από το παιχνίδι στο χώρο του παιδικού σταθμού:

- Πριν την έναρξη των παιχνιδιών, χρειάζεται η συζήτηση για το σχεδιασμό της δραστηριότητας προτείνοντας κάποιες ιδέες.
- Να προωθεί την εξέλιξη του παιχνιδιού, επιτρέποντας όμως στα παιδιά να είναι αυτόνομα κατά την διάρκεια της δραστηριότητας.
- Οφείλει να παρακινεί ποικιλοτρόπως την συμμετοχή όλων των παιδιών και εκείνων που έχουν κάποιες αναστολές.
- Να επιβλέπει διακριτικά κατά την διάρκεια της δραστηριότητας, δίνοντας την αίσθηση στα παιδιά ότι βρίσκεται στο πλευρό τους και να επεμβαίνει μόνο όταν και αν παραστεί ανάγκη.

(Συμεών Π. Κωνσταντινόπουλος 2007 σ.104).

4.1 Παιχνίδι και γονείς

Εικόνα 5: Γονείς και παιχνίδι

Η σχέση γονέα και παιδιού ισχυροποιείται και η συνεργασία αποκτά στερεές βάσεις, όταν του δίνεται η δυνατότητα να παίζει με τα παιχνίδια που του αρέσουν σε ένα κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο, χωρίς ποτέ να αρνηθούν να δώσουν το παιχνίδι που ζητάει ούτε να το περιορίσουν. Έτσι, κατά την διάρκεια του παιχνιδιού, ο έμπειρος γονέας, την ώρα που το παιδί παίζει, παρακολουθεί τις εκδηλώσεις και τις συμπεριφορές και επεμβαίνει μόνο όταν χρειάζεται και με διακριτικό τρόπο.

Επιπροσθέτως, γνωρίζοντας ότι το παιχνίδι και η κίνηση έχουν βιολογική σημασία, δεν μπορεί να απαιτήσει από ένα παιδί να καθίσει ακίνητο σε μία καρέκλα, διότι νιώθει σαν να το

δένουμε χειροπόδαρα, ούτε πρέπει οι γονείς να απαγορεύουν κάποια παιχνίδια γιατί κάνουν θόρυβο ή λερώνονται τα παιδιά. (Βασίλειος Χρισ. Χαραλαμπίδης 2005, σ.88).

Πιο συγκεκριμένα, από την γέννηση μέχρι τον 4ο μήνα περίπου, το παιχνίδι είναι ένας αμοιβαίος ενεργός διάλογος μητέρας-παιδιού, με το σώμα, τις κινήσεις και τις αισθήσεις. Από τον 10ο μέχρι το 15ο μήνα περίπου, επειδή το παιδί αποκτά σταδιακά την ικανότητα της βάρδισης, είναι ιδιαίτερα αγαπητά τα παιχνίδια όπως, το κυνήγι και η επανεύρεση, η έλξη ενός παιχνιδιού, παιχνίδια με την μπάλα κ.α. Επιπλέον, από τον 15ο μέχρι τον 24ο μήνα περίπου, το παιδί φέρνει συνέχεια στην μητέρα του αντικείμενα που του ελκύουν το ενδιαφέρον, επιδιώκοντας να αντλήσει τον θαυμασμό, δημιουργώντας μια γέφυρα ανάμεσα στον εαυτό του, την μητέρα του και το περιβάλλον. Ακόμη, αρχίζει σταδιακά το παιχνίδι ρόλων. Μέχρι την ηλικία του τριακοστού μήνα, το παιδί είναι πλέον σε θέση να παίζει ένα εκτεταμένο παιχνίδι ρόλων, όπου ανακαλύπτει το εαυτό του, αναζητά την ταυτότητα του και αξιοποιεί τις εμπειρίες του αποχωρισμού από την μητέρα του (Ευαγ. Γαλανάκη 2003)

5.0 Το θεραπευτικό παιχνίδι

Το θεραπευτικό παιχνίδι και οι ιδιότητές του, αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν τον 20^ο αιώνα. Διαφέρει ουσιαστικά από το συνηθισμένο, καθημερινό και αυθόρμητο παιχνίδι των παιδιών. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι ο ειδικός θεραπευτής και επιστήμονας (λογοθεραπευτής, εργοθεραπευτής κλπ) υποστηρίζει και κατευθύνει το παιδί με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι ικανό να επιλύει τα προβλήματά του ανεξάρτητα και αυτόνομα. Η θεραπεία μέσω του παιχνιδιού είναι δομημένη με τέτοιο τρόπο, ώστε τα παιδιά να μαθαίνουν για τον εαυτό τους σε συνάρτηση με τον κόσμο που τα περιβάλλει. Τα αποτελέσματα που απολαμβάνουν τα παιδιά διαμέσου του θεραπευτικού παιχνιδιού είναι η επικοινωνία, η έκφραση των συναισθημάτων (σημαντικό στοιχείο για τα παιδιά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού) και η ανάπτυξη δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων. Η θεραπεία μέσω παιχνιδιού «εκμεταλλεύεται» τη «φύση» και τις ιδιότητες του ίδιου του παιχνιδιού, το οποίο αποτελεί φυσικό και αβίαστο μέσο έκφρασης συναισθημάτων, σκέψεων και επιθυμιών (Γκαράνη, 2008).

Το θεραπευτικό παιχνίδι στηρίζεται στις επικοινωνιακές και μαθησιακές διαδικασίες των παιδιών και μέσω αυτού τα παιδιά εκπαιδεύονται σε συγκεκριμένες συμπεριφορές όταν υπολείπονται συναισθηματικών ή/και κοινωνικών δεξιοτήτων (Γκαράνη, 2008).

Το παιχνίδι λειτουργεί θεραπευτικά στα παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας και θεωρείται απαραίτητο όταν :

1. Εμφανίζουν κάποια έντονα συναισθήματα όπως άγχος, φοβίες, θυμό κ.α. ή αντιμετωπίζουν κάποια αλλαγή στην καθημερινότητα τους όπως το διαζύγιο των γονέων.
2. Σε περίπτωση κακοποίησης οποιασδήποτε μορφής στο ίδιο το παιδί, είτε κάποιου άλλου ατόμου της οικογένειας του (σωματική σεξουαλική ή και συναισθηματική) στην οποία υπήρξε μάρτυρας.
3. Όταν το παιδί είναι ιδιαίτερα εσωστρεφές ή έχει χαμηλή αυτοπεποίθηση, κάτι που συχνά συνδυάζεται-εκδηλώνεται με ψυχοσωματικά συμπτώματα (π.χ. συχνά παράπονα για ενοχλήσεις στην κοιλιά χωρίς οργανικά αίτια).
4. Το παιδί μεγαλώνει σε περιβάλλον όπου υπάρχει εξάρτηση από ουσίες (ναρκωτικές ουσίες, αλκοόλ)

5. Παρουσιάζει διαταραχές ύπνου ή μειωμένη όρεξη για φαγητό και παιχνίδι.
6. Εάν το παιδί πάσχει από κάποια χρόνια ασθένεια ή νοσηλεύεται.
7. Γενικότερα, όταν παρατηρείται μια ιδιαιτερότητα στην ανάπτυξη και συμπεριφορά του παιδιού, που ανησυχεί τον ενήλικα.

Η παιγνιοθεραπεία διαφέρει από τις μεθόδους παραδοσιακής θεραπείας, διότι στο επίκεντρο της βρίσκεται το παιχνίδι και όχι ο λόγος για τον οποίο το άτομο χρειάζεται κάποια θεραπεία ή υποστήριξη. Μπορεί να εφαρμοστεί για την πρόληψη συμπεριφορών και αρνητικών συναισθημάτων καθώς και για την θεραπεία της, επιπλέον αποτελεί και μέσο διάγνωσης για τον ενήλικα.

Το θεραπευτικό παιχνίδι μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη όλων των παιδιών, ακόμα και των πιο ιδιαίτερων, αν είναι κατάλληλο, αν εφαρμοστεί από άτομα τα οποία έχουν γνώσεις πάνω στο παιχνίδι και την απαραίτητη υπομονή, επιμονή και αγάπη.

Ενδεικτικά, το θεραπευτικό παιχνίδι με την βοήθεια της μουσικής και των κατασκευαστικών παιχνιδιών, μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη του λόγου, διότι προκαλούν τη λεκτική δραστηριότητα. Έτσι, το τραγούδι, η κίνηση και ο χορός ικανοποιούν εσωτερικές ανάγκες του ανθρώπου και αποτελούν πηγή έκφρασης (*Δράκος Γεώργιος Δ. 2003*).

Επιπλέον, το μουσικό παιχνίδι σε μια παιδαγωγικοδιδασκτική προσέγγιση, μπορεί να έχει πολλαπλή εκμετάλλευση, γιατί προσφέρει :

- Διαφορές δυνατότητες για υλοποίηση στο καθημερινό πρόγραμμα, καθώς και μέσο διάγνωσης στο θεραπευτικό κομμάτι.
- Ρυθμικά στοιχεία που σχετίζονται με την γλωσσική και κινητική ανάπτυξη.
- Ευκαιρίες για αναζήτηση και εξερεύνηση από τα παιδιά.
- Την δυνατότητα για επανάληψη, με στόχο να επικεντρωθεί σε κάποιον συγκεκριμένο τομέα (*Δράκος Γεώργιος Δ. 2003σ.232*).

5.1 Διεξαγωγή της παιγνιοθεραπείας (σύντομη περιγραφή)

Πρώτη συνάντηση

A) Πληροφόρηση: Ο/η θεραπευτής ενημερώνει τους κηδεμόνες του παιδιού για την θεραπεία μέσα από το παιχνίδι.

B) Λήψη ιστορικού: Ο/η θεραπευτής ενημερώνεται για τα αίτια που οδήγησαν την οικογένεια στην αναζήτηση βοήθειας για θεραπεία, καθώς και για την οικογενειακή κατάσταση. Σε ορισμένες περιπτώσεις και ανάλογα με την ηλικία του παιδιού, ίσως συμμετέχει σε αυτή την διαδικασία.

Γ) Συμβόλαιο: Ο/η θεραπευτής δίνει στους γονείς το συμβόλαιο, στο οποίο καταγράφονται τα ακριβή αίτια της παιγνιοθεραπείας, οι στόχοι καθώς και τα καθήκοντα τους για την καλύτερη διεξαγωγή.

(Τατιάνα Ρομπερτσον,2017).

Δεύτερη συνάντηση

Συνήθως, πραγματοποιείται αρχικά με τον θεραπευτή, τους κηδεμόνες και το παιδί, ώστε να αισθανθεί το παιδί πιο άνετα και να γίνει η πρώτη γνωριμία χωρίς άγχος. Στην συνέχεια και αφού φανεί το θεραπευόμενο άτομο ήρεμο, περνά με τον θεραπευτή σε άλλο δωμάτιο, για να συζητήσουν το συμβόλαιο (συγκεκριμένα την ημέρα, την ώρα καθώς και τον χώρο που θα πραγματοποιούνται οι συνεδρίες) *(Τατιάνα Ρομπερτσον,2017).*

Κύκλοι Παιγνιοθεραπείας

Γίνονται κύκλοι 10 συνεδριών παιγνιοθεραπείας με το παιδί. Αφού πραγματοποιηθεί ο πρώτος κύκλος, επαναξιολογείται η πρόοδος του παιδιού και ανάλογα με τις ανάγκες του, ξεκινάει καινούργιος. Πριν την έναρξη του νέου κύκλου, ενημερώνονται οι κηδεμόνες για την εξέλιξη *(Τατιάνα Ρομπερτσον,2017).*

Κλινική εποπτεία

Είναι αξιοσημείωτο να γνωρίζουμε ότι ο θεραπευτής ελέγχεται από τον υπεύθυνο επόπτη του για την καλύτερη διεξαγωγή των συνεδριών, με σκοπό την προστασία του παιδιού από ενδεχόμενα λάθη καθώς και για την γενική υποστήριξη του θεραπευτή πάνω στην δουλειά του. Η εποπτεία πραγματοποιείται κατά κανόνα από κοντά *(Τατιάνα Ρομπερτσον,2017).*

5.1.1 Συμβολή των ενηλίκων

Πριν την έναρξη της παιγνιοθεραπείας, ο θεραπευτής αντλεί μέσα από συζήτηση με τους ενήλικες που φροντίζουν το παιδί (συνήθως γονείς), όλες τις απαραίτητες για αυτόν πληροφορίες, ώστε να δημιουργηθεί το κατάλληλο θεραπευτικό πλαίσιο, σύμφωνα με τις ανάγκες του κάθε παιδιού. Είναι βασικό, να υπάρχει εμπιστοσύνη, αλληλοσεβασμός και συνέπεια μεταξύ του θεραπευτή και των ατόμων που εμπλέκονται καθημερινά στην ζωή του παιδιού, με στόχο την εξέλιξη και ανάπτυξη του.

Παράλληλα με την παιγνιοθεραπεία, βοηθητικό είναι να υπάρχει συμβουλευτική γονέων, όχι όμως από τον ίδιο θεραπευτή που ασχολείται με το παιδί. Ωστόσο, δύο θεραπευτές συνεργάζονται στενά, διότι η συμβουλευτική γονέων θα επικεντρωθεί στα αίτια και στην εξέλιξη του παιδιού μέσα από την παιγνιοθεραπεία. Επιπλέον, θα ενημερωθούν για τις δράσεις που μπορούν να πραγματοποιήσουν στο σπίτι, ώστε να δρουν υποστηρικτικά και συμπληρωματικά στην θεραπεία (Τατιάνα Ρομπερτσον, 2017σ.45).

Για παράδειγμα, οι γονείς-οικογένεια των παιδιών στο φάσμα του αυτισμού μπορούν να εφαρμόσουν και να αξιολογήσουν το θεατρικό παιχνίδι στο σπίτι, προσφέροντας χαρά και αγάπη με αυτό το είδος παιχνιδιού, χωρίς να περιορίζονται τα παιδιά με «αυστηρά πρέπει» (Στέεμαν-Κοκκαλίδου Μ. 2010)

5.2 Μοντέλα παιγνιοθεραπείας

Η κατευθυντική και η μη κατευθυντική παιγνιοθεραπεία μπορούν να συσχετιστούν, εάν ο θεραπευτής το θεωρήσει κατάλληλο και ωφέλιμο για όλα τα μέλη να συνδυάσει αυτά τα δύο μοντέλα, αναγνωρίζοντας πότε θα πρέπει ο ρόλος του να είναι περισσότερο ενεργητικός και πότε πιο αποστασιοποιημένος (Τατιάνα Ρομπερτσον,2017).

5.2.1 Κατευθυντική παιγνιοθεραπεία

Ο ρόλος του θεραπευτή είναι περισσότερο ενεργητικός και παρατηρούνται ταχύτερα αποτελέσματα στην ανάπτυξη των παιδιών, σε σύγκριση με το μη κατευθυνόμενο θεραπευτικό παιχνίδι. Ο θεραπευτής δίνει το ερέθισμα για την έναρξη των παιχνιδιών, λαμβάνοντας πάντα υπόψη την προσωπικότητα και τις ήδη υπάρχουσες ικανότητες των ατόμων. Έτσι, για παράδειγμα ο θεραπευτής μπορεί να διαβάσει ένα παραμύθι και στην συνέχεια να ζητήσει από το παιδί να ζωγραφίσει ό, τι του έκανε εντύπωση (Τατιάνα Ρομπερτσον,2017).

5.2.2. Μη κατευθυντική παιγνιοθεραπεία

Στην μη κατευθυντική παιγνιοθεραπεία ο θεραπευτής έχει τον ρόλο του παρατηρητή και συμμετέχει, αφού έχει επιλέξει μόνο του το παιδί το παιχνίδι, με το οποίο επιθυμεί να ασχοληθεί. Με αυτόν τον τρόπο θεραπείας, μαθαίνει καλύτερα τον εαυτό του καθώς και το αυτοέλεγχό του (Τατιάνα Ρομπερτσον,2017)

Οι 8 βασικές αρχές μη κατευθυντικής παιγνιοθεραπείας σύμφωνα με την Axline:

1. Ο θεραπευτής, αντιμετωπίζει την κάθε προσωπικότητα με σεβασμό.
2. Ο θεραπευτής αναπτύσσει- χτίζει μια σχέση με το θεραπευόμενο άτομο όπου κυριαρχεί εμπιστοσύνη, ώστε να αναπτυχθεί όσο γίνεται ταχύτερα και με στόχο τα καλύτερα εφικτά αποτελέσματα.
3. Να επικρατεί χαλαρή ατμόσφαιρα, για να επιτευχθεί η ελεύθερη έκφραση.
4. Ο θεραπευτής οφείλει να έχει τις απαραίτητες γνώσεις και να αντιλαμβάνεται τα συναισθήματα του κάθε παιδιού.
5. Σεβασμός στο πρόσωπο του κάθε παιδιού, ειδικά στην ικανότητα του για επίλυση προβλημάτων, εάν το ευνοούν οι συνθήκες.
6. Δεν κατευθύνει με κανέναν τρόπο τις δραστηριότητες, μόνο ακολουθεί.
7. Η βιασύνη στην θεραπευτική διαδικασία οδηγεί σε πιεστικά συναισθήματα και έχει αρνητικά αποτελέσματα.
8. Οι περιορισμοί που υπάρχουν από τον θεραπευτή αφορούν μόνο την ασφάλεια των παιδιών. (Τατιάνα Ρομπερτσον,2017,σ.28-29)

5.3 Πως λειτουργεί το θεραπευτικό παιχνίδι σε ομαδικό πλαίσιο

Το θεραπευτικό παιχνίδι συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση του ατόμου , καθώς και στην ανάπτυξη συναισθημάτων ενσυναίσθησης . Έτσι, μέσα από ομαδικές δραστηριότητες το παιδί δεν αισθάνεται πλέον μοναξιά, διότι αντιλαμβάνεται ότι και οι γύρω του έχουν παρόμοιους προβληματισμούς. Επιπλέον, συμβάλλει στην δημιουργία μιας υγιούς ταυτότητας και στην ανάπτυξη του αυτοσεβασμού (*Τατιάνα Ρομπερτσον,2017*)

Τα οφέλη της ομαδικής παιγνιοθεραπείας, σύμφωνα με τον Irvin Yalom είναι :

- Τα παιδιά μαθαίνουν να αλληλοβοηθούνται.
- Εντάσσονται σε μια ομάδα και ταυτόχρονα κοινωνικοποιούνται.
- Το γεγονός ότι, κατά την ομαδική θεραπευτική διαδικασία, υπάρχουν κι άλλα παιδιά δημιουργώντας σύντομα ομαδικό κλίμα, αναγνωρίζοντας ότι αποτελούν κομμάτι της διαδικασίας
- Μέσω της μίμησης και της ταύτισης αναπτύσσονται θετικά πρότυπα.
- Αναπτύσσεται το αίσθημα ελέγχου για τις πράξεις και γενικότερα για την ζωή, ενώ ταυτόχρονα μαθαίνουν και να αμύνονται.

(*Τατιάνα Ρομπερτσον,2017σ.13*)

Η παρακάτω έρευνα τονίζει τα οφέλη των ομαδικών δραστηριοτήτων :

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε στο Ιράν και εστίασε σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και των δύο φύλων, καθώς και στην επίδραση του θεραπευτικού θεατρικού παιχνιδιού και στις συνέπειες που έχει στο ψυχισμό των παιδιών.

Σε μεγάλο δείγμα παιδιών (372) και σε σύγκριση με άλλες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν σε άλλα έθνη και κατά συνέπεια με περιβαλλοντικές και πολιτισμικές διαφορές, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το θεραπευτικό θεατρικό παιχνίδι και άλλα θεραπευτικά ομαδικά παιχνίδια συμβάλλουν αρκετά στην ανάπτυξη της κοινωνικότητας των παιδιών, καθώς και στην ψυχική τους ηρεμία. Πιο συγκεκριμένα, προάγει την ανάπτυξη της αυτογνωσίας, της αυτορρύθμισης, της ενσυναίσθησης, της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, των κοινωνικό-συναισθηματικών δεξιοτήτων καθώς και την μείωση του άγχους στη σχέση μητέρας-παιδιού (*Chinekesh A., Kamalian M., Eltemasi M., Chinekesh S., Alavi M.*).

5.4 Ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών:

Η ομαλή και υγιής ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού αποτελεί θεμελιώδες κομμάτι της ανάπτυξης του παιδιού. Όλοι οι κοινωνικοί παράγοντες πρέπει να θέτουν το στοιχείο αυτό στις προτεραιότητες τους, διότι μόνο έτσι η κοινωνία στο σύνολο της θα βελτιώνεται και θα λειτουργεί σωστά και εποικοδομητικά. Τα διάφορα προβλήματα που τυχόν θα παρουσιαστούν στα παιδιά, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται άμεσα και με τον κατάλληλο τρόπο κάθε φορά. Στην μικρή αυτή ηλικία το παιχνίδι κυριαρχεί συχνά και αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην καλή ψυχολογία και στην θεραπεία των δυσάρεστων εμπειριών.

Έτσι, μέσα από την παιγνιοθεραπεία, τα παιδιά θα μάθουν να διαχειρίζονται και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους με τρόπο όχι βίαιο και επιθετικό. Όλα τα συναισθήματα, είναι αποδεκτά, όχι όμως όλες οι συμπεριφορές και αυτό καλό θα είναι να κατανοηθεί από το παιδί (Τατιάνα Ρόμπερτσον 2017).

5.4.1. Άγχος – Μετατραυματικό άγχος:

Το άγχος μπορούμε να το ορίσουμε ως αντίδραση όταν το άτομο-παιδί έρχεται αντιμέτωπο με καταστάσεις που αντιμετωπίζονται σαν κίνδυνοι (συνθήκες έντασης-στέρησης) και εκδηλώνονται τόσο στο ψυχολογικό όσο και στο βιολογικό κομμάτι. Οι συνθήκες αυτές μπορεί να είναι ρεαλιστικές ή δημιουργήματα της φαντασίας καθώς και ευρείας-γενικής μορφής ή αρκετά συγκεκριμένες. Η εμφάνιση, η μορφή και η ένταση του άγχους διαμορφώνεται μέσα από τις συνθήκες που κυριαρχούν στο περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνει το παιδί. Η απουσία ή η ελλιπής παροχή φροντίδας (κυρίως από την μητέρα) και ενός υγιούς περιβάλλοντος ανάπτυξης δημιουργούν αυτό το δυσάρεστο για το παιδί συναίσθημα, γι' αυτό και απαιτείται μεγάλη προσοχή στις πρώιμες εμπειρίες του παιδιού. Συνεχίζοντας, το άγχος δεν επικεντρώνεται πάντοτε στα ίδια πράγματα. Σε πρώτο επίπεδο, παρουσιάζεται η φοβία του παιδιού μην χάσει κάποιο αντικείμενο, έπειτα το άγχος της εξαφάνισης της αγάπης και του αποχωρισμού (της μητέρας ή αυτού που τον φροντίζει), στην συνέχεια το άγχος του ευνουχισμού και κλείνοντας αυτό της προβληματικής αποδοχής, επικοινωνίας και ένταξης από τον κοινωνικό περίγυρο. Τέλος, η εμφάνιση του στοιχείου του άγχους μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες όπως η κληρονομικότητα, οι συνθήκες μέσα στην οικογένεια, η σχολική καθημερινότητα του

παιδιού, η μεταβολή των συνθηκών μέσα στις οποίες μεγαλώνει το παιδί και διάφοροι ακόμα, ενώ μπορεί να κυμαίνεται σε επίπεδα φυσιολογικά ή και υπερβολικά (*Μελανθία Κοντοπούλου, 2007, Τατιάνα Ρομπερτσον 2017, C. Lightfoot, M. Cole, S.R. Cole 2014*).

Αναλύοντας περισσότερο, τα τραύματα στην ψυχολογία του παιδιού μπορούν να δημιουργηθούν είτε από κάτι μεμονωμένο, είτε από μακροχρόνιες καταστάσεις. Μπορεί να είναι έντονα ή πιο ασήμαντα γεγονότα. Επομένως, στο παιδί παρουσιάζεται συχνά μετατραυματικό άγχος-στρες, νιώθει πως χάνει τον έλεγχο σε διάφορες καταστάσεις, με πολλές επιπτώσεις σε διάφορους τομείς της ανθρώπινης του φύσης (*Τατιάνα Ρόμπερτσον 2017*).

Τα παιδιά στην σημερινή εποχή, περισσότερο από ποτέ άλλοτε, έρχονται αντιμέτωπα με τραγικές συνθήκες, όπως η βία και η κακοποίηση σε κοινωνικό και οικογενειακό πλαίσιο, οι επιθέσεις τρομοκρατών με πολιτικό και θρησκευτικό υπόβαθρο και διάφορες περιβαλλοντικές καταστροφές (*Van Westrhenen, N., Fritz, E.2014*).

Μεγάλη πιθανότητα παρουσιάζεται σε τέτοιες περιπτώσεις το παιδί να παρουσιάσει αρνητικές συνέπειες στην ψυχολογία και την συμπεριφορά του καθώς και μετατραυματικό άγχος (PTSD) σε μεγάλα ποσοστά (*Cohen, E., Gadassi, R.2018*).

Το παιδί εμφανίζοντας κάποια αγχώδη διαταραχή, εμφανίζει δυσλειτουργίες, χωρίς να μπορεί να αντιμετωπίσει τα βιώματα του με ορθό τρόπο. Υπάρχει φόβος ότι θα επαναληφθεί κάποια παρόμοια δυσάρεστη εμπειρία, σωματικά προβλήματα και πόνοι (*Τατιάνα Ρομπερτσον 2017*).

5.4.2. Καταπολέμηση του άγχους και του μετατραυματικού άγχους μέσω του παιχνιδιού.

Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει ωστόσο να δοθεί στο θεραπευτικό παιχνίδι, για την αποτελεσματική καταπολέμηση του μετατραυματικού άγχους και την ομαλή αποθεραπεία από τον φόβο και τις επιπτώσεις της δυσάρεστης αυτής εμπειρίας. Μέσω του παιχνιδιού δίνεται η δυνατότητα το παιδί να αναλάβει έναν πιο ισχυρό και ενεργό ρόλο, να αλληλεπιδράσει, να κοινωνικοποιηθεί, να βιώσει κοινές εμπειρίες με άλλα άτομα και να θέσει τις φοβίες του υπό έλεγχο. Γι' αυτό μελέτες πάνω στο θέμα αυτό φανερώνουν την ανάγκη αύξησης και ενίσχυσης του παιχνιδιού, των τεχνών και άλλων παρόμοιων παραγόντων στο κομμάτι της θεραπείας (*Cohen, E., Gadassi, R. 2018*).

Ο Ελβετός παιδαγωγός Hans Zulliger, παρατήρησε πως η απλή παιγνιώδης ενασχόληση συμβολίζει τις τραυματικές συγκρούσεις του παιδιού. Χρησιμοποίησε λοιπόν την θεραπευτική-λυτρωτική λειτουργία του παιχνιδιού, αρκέστηκε δε μόνο στη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για παιχνίδι, στην παρατήρηση της παιγνιώδους διαδικασίας, στην όλη παρουσία των παικτών και στο διάλογο που πραγματοποιείται μεταξύ των παικτών την ώρα του παιχνιδιού, χωρίς να προχωρήσει σε παραπέρα ερμηνευτική διαδικασία. *(Σύγχρονα παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά θέματα 2007 σ.388)*.

Η παιδοψυχολόγος Melanie Klein (1882-1960) το 1932 ασχολήθηκε με μια μορφή θεραπείας των νευρωσικών παιδιών, που συνδέεται με την αρχή της αντικατάστασης της ψυχανάλυσης, με διάφορα παιχνίδια. Έδινε στα παιδιά την δυνατότητα επιλογής, καθώς τα παρατηρούσε διακριτικά για να δει τις προτιμήσεις και τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιήσουν το συγκεκριμένο παιχνίδι. Τέλος, η Melanie Klein, με την βοήθεια της ψυχαναλυτικής θεωρίας, κατέληγε σε ένα κατάλληλο θεραπευτικό πρόγραμμα *(Σύγχρονα παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά θέματα 2007 σ.388)*.

Συνεχίζοντας, παράγοντας με ευεργετικές αξίες στην καταπολέμηση του άγχους-μετατραυματικού στρες είναι το ελεύθερο παιχνίδι. Η ύπαρξη αυτού του είδους μη δομημένου-προκαθορισμένου παιχνιδιού βοηθά το παιδί να ελέγξει τις καταστάσεις και τις φοβίες του, να ρυθμίσει την ψυχολογία του και να γίνει πιο κοινωνικό. Επιπλέον, το παιχνίδι του επιτρέπει να ξεφεύγει από την πραγματικότητα και την καθημερινότητα του εξωτερικού κόσμου, να αποβάλλει σε σημαντικό βαθμό την παθητικότητα του και να λάβει πιο ενεργή δράση γενικότερα στην ζωή του *(Cohen, E., Gadassi, R. 2018)*.

Επιπροσθέτως, ως προς την θεραπεία μέσα από το παιχνίδι, ο θεραπευτής είτε κατευθύνει το παιδί σε συγκεκριμένα παιχνίδια και δράσεις για να εντοπιστεί το τραύμα καθώς και για να κατανοήσει καλύτερα τον εαυτό του, τα προβλήματα, τις ανάγκες και τον τρόπο που λειτουργεί το σώμα του (κατευθυντική παιγνιοθεραπεία), είτε σε άλλες περιπτώσεις δεν καθοδηγεί και αντιμετωπίζει το θέμα σταδιακά μέσα από το παιχνίδι και την συζήτηση (μη κατευθυντική παιγνιοθεραπεία), ενώ ορισμένες φορές πιθανό να συνδυάσει τους δύο τρόπους σταδιακά μέσα από τις συνεδρίες και την επικοινωνία. Τώρα καθοριστικής σημασίας αποτελούν διάφορες δράσεις μέσω των τριών σταδίων του παιχνιδιού EPR. Αρχικά, ως προς το ενσωματικό παιχνίδι μπορεί να γίνει χρήση της άμμου και του πηλού στις τεχνικές θεραπείας, ενός υλικού που

μπορεί να χρησιμοποιηθεί ποικιλοτρόπως. Στο προβολικό παιχνίδι, σημαντικό ρόλο μπορούν να παίξουν τα παραμύθια, μέσω των οποίων τα παιδιά θα ταυτιστούν και θα εκφραστούν. Η ζωγραφική και οι διάφορες κατασκευές επίσης βοηθούν τα παιδιά να εκφράσουν τις ανησυχίες τους, ενώ ευεργετικές αξίες έχει και η αφήγηση ιστοριών, απ' όποια πλευρά και αν γίνεται.. Τέλος σημαντική επιρροή ασκεί το παιχνίδι ρόλων (π.χ. θεατρικό), όπου το παιδί κατανοεί καλύτερα τον περίγυρο του (Τατιάνα Ρομπερτσον, 2017).

Κλείνοντας ένας επιπλέον αποτελεσματικός τρόπος αντιμετώπισης του μετατραυματικού άγχους είναι οι δημιουργικές τέχνες και η ένταξη τους στις διάφορες μεθόδους και δραστηριότητες. Χρησιμοποιώντας τον όρο δημιουργικές τέχνες εννοούμε την μουσική, τον χορό, το ψυχόδραμα και την ποίηση. Η σπουδαιότητα τους έγκειται στο γεγονός ότι οι δράσεις επιτρέπουν και επιδιώκουν την συλλογικότητα και την ομαδική λειτουργία, ενώ ακόμα υπάρχουν έντονα στοιχεία πολυπολιτισμικότητας. Διευρύνονται επομένως οι γλωσσικοί και νοητικοί μηχανισμοί και βελτιώνονται οι ψυχολογικές συνθήκες (Van Westrhenen, N., Fritz E.2014)

5.4.3 Παιδιά που νοσηλεύονται και συνέπειες

Ιδιαίτερα άσχημη εμπειρία στην ζωή των παιδιών με σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία, την ψυχολογία και την ομαλή κοινωνική τους ανάπτυξη είναι η νοσηλεία, η οποία προκύπτει είτε εξαιτίας κάποιας μακροχρόνιας ασθένειας, κάποιου ατυχήματος είτε άλλου παράγοντα εξίσου σοβαρού. Το γεγονός ότι τα παιδιά θα αρρωστήσουν, καθώς μεγαλώνουν, δεν αποτελεί κάτι πρωτόγνωρο, εάν όμως η ασθένεια διαρκεί χρόνια, απαιτείται νοσοκομειακή περίθαλψη και δημιουργεί σημαντικές επιπτώσεις, πρέπει να δοθεί η απαραίτητη βαρύτητα, ώστε να καταπολεμηθεί το πρόβλημα όσο πιο ορθά και αποτελεσματικά γίνεται. Επιπλέον, τα στοιχεία αυτά σε συνδυασμό με το υψηλό οικονομικό κόστος οδηγεί στην εξάντληση τόσο του παιδιού που αντιμετωπίζει το πρόβλημα, όσο και των γονέων που προσπαθούν να στηρίξουν και να λειτουργήσουν με τον σωστό τρόπο σε όλη αυτή την διαδικασία, ενώ το αίσθημα του τρόμου και τις απουσίας του ελέγχου ισχυροποιείται σταδιακά (C. Lightfoot, M. Cole, S.R. Cole 2014, Μελανθία Κοντοπούλου 2007).

Αναλύοντας εκτενέστερα το ζήτημα των παιδιών που νοσηλεύονται, πρέπει να υπογραμμιστούν αρκετές ακόμα πτυχές του θέματος. Αρχικά, τα παιδιά μικρής ηλικίας, δεν κατανοούν συχνά τον κόσμο με τον τρόπο που το κάνει ένα παιδί ή κάποιο άτομο μίας μεγαλύτερης ηλικίας. Τις περισσότερες φορές δεν κατανοούν το βαθύτερο αίτιο μίας συνθήκης και έτσι καταλήγουν σε συμπεράσματα που για εκείνην την ηλικιακή περίοδο τους φαίνονται ορθά. Σε ότι αφορά την νοσηλεία τους, το βλέπουν σαν ένα είδος τιμωρίας που τους επέβαλλε κάποιος και δεν αναγνωρίζουν τον παράγοντα της φύσης καθώς και την περίπτωση κάποιου δικού τους εσφαλμένου χειρισμού. Επιπλέον, όπως προαναφέρθηκε, η εμπειρία αυτή δημιουργεί ένα σύνολο κοινωνικών, οικονομικών, ψυχολογικών και άλλων συνεπειών, οι οποίες προκαλούν την αντίδραση του παιδιού-ασθενούς. Η αντίδραση συνήθως είναι έντονη εξαιτίας των συνθηκών δυσχέρειας και καταπίεσης που υπάρχουν από πολλές πλευρές. Τώρα οι αντιδράσεις επηρεάζονται από την ηλικία, την ασθένεια-πρόβλημα καθώς και από την συμπεριφορά και την λειτουργία του περιβάλλοντος του παιδιού. Η περιορισμένη κίνηση και η καθήλωση σε ένα σημείο, στο κρεβάτι ή στο δωμάτιο, δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο την κατάσταση, οδηγούν σε ψυχική κούραση και εξάντληση της υπομονής (Μελανθία Κοντοπούλου 2007, Μ. Λουμάκου Β. Μπρουσκέλη 2010).

Τέλος, αφού το παιδί υποστεί κάποιο τραύμα-ασθένεια και λόγω και δυσχερειών μπορούν να προκύψουν διάφορα προβλήματα όπως άγχος, κατάθλιψη, εχθρική συμπεριφορά και αγριότητα, κακή ποιότητα ύπνου, έλλειψη χαλάρωσης, μη ρυθμισμένο παιχνίδι μέχρι και αυτοτιμωρία. Αναγκαία είναι σε αυτές τις περιπτώσεις η παροχή βοήθειας, θαλπωρής, αγάπης και ψυχολογικής στήριξης. Γι' αυτό, η σωστή πληροφόρηση και οι καλοί θεραπευτικοί χειρισμοί θα πρέπει να κυριαρχούν, ώστε να αντιμετωπίζεται η δυσάρεστη αυτή εμπειρία με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και να αισθάνονται τα παιδιά και οι οικογένειες τους ασφάλεια και εμπιστοσύνη στις δυνάμεις τους για την καταπολέμηση των άσχημων αυτών παραγόντων. (Μελανθία Κοντοπούλου 2007, Τατιάνα Ρόμπερτσον 2017, Μ. Λουμάκου Β. Μπρουσκέλη 2010).

5.4.4 Χρήση παιχνιδιού στο πλαίσιο της νοσηλείας

Εικόνα 7: εντάσσοντας το παιχνίδι στην νοσηλεία

Το παιχνίδι, όπως φάνηκε και σε άλλες περιπτώσεις, πρωταγωνιστεί και παίζει καθοριστικό ρόλο, σε πολλά στάδια της ανάπτυξης, ψυχαγωγίας και θεραπείας των παιδιών, κυρίως μικρότερης ηλικίας. Το παιχνίδι μέσα στο πλαίσιο του νοσοκομείου χωρίζεται σε τρία επίπεδα. Σχετικά με την διασκέδαση-ψυχολογία, την ανάπτυξη και την θεραπεία. Η συμβολή του θεραπευτικού παιχνιδιού τώρα παίρνει διάφορες προεκτάσεις που αφορούν τα παιδιά, αλλά και την οικογένεια-περιβάλλον τους. Αρχικά, μεγαλύτερη άνεση για τον χώρο του νοσοκομείου, ο οποίος έτσι και αλλιώς δημιουργεί άσχημα συναισθήματα, προετοιμασία και παροχή γνώσεων στον ασθενή και την οικογένεια του για καλύτερη αντιμετώπιση και συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών(ασθενής- νοσοκομειακό προσωπικό), ηρεμία, αυτοπεποίθηση και στιγμές ξεγνοιασιάς. Το παιχνίδι θέτει στόχους και μέσα από τις θεραπείες, οι οποίες πρέπει να είναι καλά σχεδιασμένες, ξεπερνάει και προχωράει από το ένα στάδιο στο άλλο μέχρι να ολοκληρωθεί η θεραπευτική διαδικασία (Τατιάνα Ρόμπερτσον 2017).

Σύμφωνα, με την μελέτη της Σίντι Κλαρκ (2003), όταν τα παιδιά νοσηλεύονται εξαιτίας κάποιου προβλήματος υγείας για μεγάλο διάστημα σε διάφορους θεραπευτικούς χώρους, συχνά το παιχνίδι παίρνει τον ρόλο ή εντάσσεται σε καθημερινές δραστηριότητες, για να καλλιεργηθεί ένα ευχάριστο και θετικό κλίμα. Τα δυσάρεστα αισθήματα που ήρθαν στην επιφάνεια κατά την διάρκεια της νοσηλείας, πρέπει να αντιμετωπίζονται με παιχνίδι, μουσική και άλλες τέτοιες εποικοδομητικές δράσεις. Είναι επομένως σημαντικό να σταθούμε στις ευεργετικές αξίες που έχει το παιχνίδι στην θεραπευτική διαδικασία και να αποτελέσει κύριο πυλώνα στις μελλοντικές έρευνες και τρόπους αντιμετώπισης των αναγκών, των παιδιών που νοσηλεύονται (C. Lightfoot, M. Cole, S.R. Cole 2014).

Επιπλέον, υπάρχουν διάφορα στοιχεία και είδη παιχνιδιού σχετικά με το ενσωματικό, προβολικό και το παιχνίδι ρόλων που μπορούν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό προς το καλύτερο τις θεραπευτικές διαδικασίες παιδιών που νοσηλεύονται. Ξεκινώντας, σχετικά με το ενσωματικό παιχνίδι, μεγάλη σημασία παίζουν οι αισθήσεις και οι δράσεις γύρω από αυτές, με την αφή και την υφή να κυριαρχούν. Στο προβολικό παιχνίδι οι δραστηριότητες είναι πολύ δημιουργικές, καθώς εντάσσονται στοιχεία όπως η ζωγραφική, το κολάζ, παιχνίδια σχετικά με το νοσοκομειακό περιβάλλον αλλά και ανεξάρτητα, παραμύθια καθώς και δράσεις ανάπτυξης του γραπτού λόγου στα μεγαλύτερα παιδιά. Τέλος, στο παιχνίδι ρόλων, το παιδί σε συνεργασία με τον ειδικό-θεραπευτή πλάθουν δικές τους ιστορίες και σενάρια, συζητούν και αναλύουν ενδιαφέροντα και προβληματισμούς για την καταπολέμηση της ψυχοφθόρας αυτής διαδικασίας, της νοσηλείας (Τατιάνα Ρόμπερτσον 2017).

Σε καταστάσεις όπου τα παιδιά προσχολικής ηλικίας νοσηλεύονται, το παιχνίδι αποτελεί μέσο για την εξωτερίκευση και την αντιμετώπιση του άγχους, του φόβου και της αποστέρησης που αισθάνονται όταν τα περιθάλπουν. Επιπροσθέτως, μέσα από το ελεύθερο και το συμβολικό παιχνίδι, ο ειδικός είναι σε θέση να κατανοήσει αν το παιδί νιώθει προβληματισμό, ενοχές ή ακόμα και φόβο από διάφορα στρεσογόνα γεγονότα όπως μια ασθένεια, θάνατος κ.α. Ορισμένες φορές, το συμβολικό παιχνίδι μπορεί να έχει και <<αυτοθεραπευτική>> αξία. Γενικότερα, μέσα από το παιχνίδι εκδηλώνονται διάφορα συναισθήματα και συμπεριφορές, οι οποίες είναι βασικό να αξιολογηθούν σωστά και από άτομα με εξειδικευμένες γνώσεις, διότι τα νήπια αναδιαμορφώνουν και εκδηλώνουν τα αρνητικά τους συναισθήματα με διαφορετικό τρόπο. Η Klein, η A. Freud και άλλοι ψυχαναλυτές διαπίστωσαν ότι το παιχνίδι παρέχει πλούσιο υλικό για την κατανόηση της δυναμικής του ψυχισμού των παιδιών και χρησιμοποιήθηκε ως βασικό μέσο επικοινωνίας και έκφρασης στα πλαίσια της ψυχοθεραπείας παιδιών (Μελανθία Κοντοπούλου 2007 σ.64).

Το περιβάλλον του νοσοκομείου επομένως και ο χώρος του παιχνιδιού συμβάλλει καθοριστικά σε πολλά στάδια της ανάπτυξης του παιδιού που νοσηλεύεται και στην καλή ψυχολογία που επιβάλλεται να έχει, γ'αυτό πρέπει να προσαρμοστεί στις ανάγκες των παιδιών, να δημιουργεί ένα κλίμα ότι όλα κυλάνε φυσιολογικά και να δίνει την δυνατότητα εξάσκησης των ικανοτήτων που έμαθαν τα παιδιά. Ο χώρος αυτός σχετίζεται άμεσα με το παιχνίδι και κατ'επέκταση της θεραπευτικής διαδικασίας. Πρέπει να είναι οργανωμένος και καλά σχεδιασμένος, να βασίζεται στις ανάγκες των παιδιών-ασθενών και στις ιδιαιτερότητες τις

ηλικίας και των προβλημάτων-ασθενειών που αντιμετωπίζουν, ενώ σημαντικό είναι να μην περιορίζει ή αποκλείει δραστηριότητες κυρίως κίνησης, γιατί εκτός του γεγονότος ότι τα παιδιά τις προτιμούν, οδηγεί σε δυσλειτουργίες σχετικά με την διαμονή στο νοσοκομείο και την θεραπεία. Επίσης, ζήτημα πολλών συζητήσεων και διαφωνιών αποτέλεσε και αποτελεί το κατά πόσο τα παιχνίδια και ο χώρος που πραγματοποιείται πρέπει να είναι ρεαλιστικά ή να παρέχεται το περιθώριο χρήσης της φαντασίας, παράγοντας που διαφέρει ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και την ωριμότητα του παιδιού. Το πλαίσιο που έχει να κάνει με τον τομέα αυτόν παραμένει αρκετά ασαφές ακόμη (*Debra Eisert, Linda Kulka, Kevin Moor 1988*).

Επιπλέον, μία σημαντική έρευνα σχετικά με τον χώρο νοσηλείας που πραγματοποιήθηκε σε ένα μικρό νοσοκομείο για παιδιά με κυρίως ορθοπεδικά προβλήματα υγείας. Το προ-δοκιμαστικό δείγμα αποτελούταν από 22 παιδιά, τα οποία στην συνέχεια έγιναν 31. Έγιναν πολλές παρατηρήσεις, όχι όμως συνεχώς με το ίδιο δείγμα παιδιών. Όλα τα παιδιά ήταν μεταξύ 2-13 χρονών, μπορούσαν να μιλήσουν ικανοποιητικά και να χρησιμοποιήσουν τουλάχιστον το ένα χέρι τους στο παιχνίδι. Υπήρχε ένας τεράστιος χώρος παιχνιδιού, ο οποίος περιείχε μεγάλη ποικιλία παιχνιδιών όπως μπάλες, αμάξια, φορτηγά, επιτραπέζια κτλ., στον οποίο όμως τα παιδιά ήταν απαθή και απόμακρα. Έτσι, με την βοήθεια του προσωπικού έγιναν βελτιώσεις οι οποίες είχαν να κάνουν με την απομάκρυνση των περιττών πραγμάτων και την αύξηση του αποθηκευτικού χώρου, όξυνση του ενδιαφέροντος με την χρήση μεγάλης ποικιλίας αλλά και διάφορων χρωμάτων, των διαχωρισμό του χώρου ανάλογα με την ηλικία και την προώθηση με διάφορους τρόπους τις δεξιότητες που έχουν να κάνουν με την ανάπτυξη. Ο χώρος διαμορφώθηκε για μία μεγάλη ποικιλία παιχνιδιών-δραστηριοτήτων όπως μη δομημένο παιχνίδι, χώρος ανάγνωσης, διαβάσματος και άλλα. Τα δείγματα μαζεύτηκαν μετά από 50 παρατηρήσεις, οι οποίες γίνονταν όταν υπήρχαν τουλάχιστον 7 παιδιά που έπαιζαν, με διακριτικότητα και την μικρότερη δυνατή επιρροή από τα άτομα που εργάζονταν για την έρευνα αυτή. Η συλλογή έγινε μετά τον διαχωρισμό των δραστηριοτήτων σε 5 δράσεις χωρίς και 5 με παιχνίδια. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως μετά τις βελτιώσεις στον χώρο, αυξήθηκε ο χρόνος απασχόλησης και μειώθηκαν οι λοιπές δραστηριότητες και η απάθεια, ενώ περιορίστηκε και η επέμβαση του προσωπικού. Ακόμα υπήρχε έντονη χρήση των αντικειμένων-παιχνιδιών και γενικότερη αύξηση του συμβολικού αλλά και γενικότερα του ενεργητικού παιχνιδιού καθώς και βελτίωσης της δομής των δραστηριοτήτων αυτών. Όλα αυτά καταλήγουν στην τεράστια

σημασία του χώρου νοσηλείας και του παιχνιδιού στην ανάπτυξη και την θεραπεία του παιδιού (Debra Eisert, Linda Kulka, Kevin Moor 1988).

5.5 Θεραπευτικό παιχνίδι και παιδιά στο αυτιστικό φάσμα

Τις τελευταίες δεκαετίες γενετικοί παράγοντες σε συνδυασμό με πολύπλοκες διεργασίες σε ψυχολογικό επίπεδο οδήγησαν στην ανάπτυξη διαφόρων μεθόδων και προσεγγίσεων τόσο στην κατανόηση της συγκεκριμένης διαταραχής όσο και στην ανάπτυξη συγκεκριμένων εργαλείων και μεθόδων, ώστε τα άτομα με αυτισμό να ενταχθούν όσο το δυνατόν ομαλά στο κοινωνικό περιβάλλον διευκολύνοντας ταυτόχρονα την καθημερινότητά τους.

Οι Kanner και Asperger προχώρησαν σε μελέτη του αυτισμού ως ανεξάρτητη διαταραχή της παιδοψυχιατρικής επιστήμης.

Βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι στο 15-30% των παιδιών που βρίσκονται στο αυτιστικό φάσμα παρατηρείται στασιμότητα ή σταδιακή απώλεια ικανοτήτων, κυρίως της γλώσσας (πριν το παιδί φτάσει σε λεξιλόγιο 10 λέξεων) και κοινωνικών δεξιοτήτων, από την πολύ μικρή ηλικία των 1 με 2 ετών (Hay William M., Levin Myron J., Sondheimer Jydlth M., Deterding Robin R., 2010 σ.121).

Βέβαια, τα παιδιά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού δεν έχουν όλα τον ίδιο ρυθμό ανάπτυξης. Για τον λόγο αυτό περιγράφονται τρεις μορφές αυτισμού, οι οποίες σχετίζονται με τις ικανότητες και λαμβάνονται υπόψη και για την επιλογή θεραπευτικού παιχνιδιού:

- Χαμηλή λειτουργικότητα: Στην κατηγορία αυτή κατατάσσονται τα άτομα που δεν αναπτύσσεται καθόλου ο λόγος τους και έχουν χαμηλή νοημοσύνη
- Μέτρια λειτουργικότητα: Τα παιδιά μπορούν να ανταπεξέλθουν στις καθημερινές και άκρως απαραίτητες ανάγκες, περιορίζονται ωστόσο οι ικανότητες τους καθώς και ο λόγος, εάν υπάρχει.
- Υψηλή λειτουργικότητα: Τα παιδιά που έχουν αυτήν την μορφή αυτισμού περιγράφονται ως ιδιαίτερα έξυπνα και δεν είναι ορατές οι διαφορές με κάποια παιδιά που δεν βρίσκονται στο αυτιστικό φάσμα.

(Τατιάνα Ρομπερτσον, 2017σ.104).

Επειδή παρατηρείται αύξηση των παιδιών στο αυτιστικό φάσμα, για άγνωστους ακόμα λόγους, είναι βασικό να γνωρίζουν γονείς και παιδαγωγοί, ότι μέσα από τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο καθημερινό πρόγραμμα, θα μπορούν να παρατηρήσουν αν υπάρχουν κάποια πρώιμα σημάδια που υποδηλώνουν κίνδυνο και θα ήταν καλό να διερευνηθούν. Βέβαια, με σιγουριά μπορεί να διαγνωστεί μόνο από ειδικευμένο προσωπικό, λαμβάνοντας πάντα υπόψη την μοναδικότητα του κάθε παιδιού (*Shelov Steven P.2013 σ.550*).

Κάποια από τα βασικότερα σημάδια είναι τα παρακάτω:

- Το παιδί δεν είναι σε θέση, να δείξει αντικείμενα, ούτε να τα ψάξει ενώ έχει παρατηρήσει που έχει τοποθετηθεί το κρυμμένο αντικείμενο.
- Επαναλαμβάνει κινήσεις με αντικείμενα (π.χ. Περιστροφή των τροχών ενός παιχνιδιού) και με το σώμα του.
- Δεν αντιδράει στο όνομα του και αποφεύγει την βλεμματική επαφή.
- Δεν εκδηλώνει συναισθήματα και δεν αναπτύσσεται ο λόγος του παιδιού.

(*Shelov Steven P.2013 σ.551*).

Σύμφωνα με το Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας των ΗΠΑ, τονίζεται ο βασικός ρόλος της εντατικής πρώιμης παρέμβασης όπου αποδεικνύεται ότι στο μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών που είναι στο φάσμα του αυτισμού, εμφανίζονται σοβαρά βήματα προόδου. Επιπροσθέτως, αποδεικνύει ότι τα παιδιά που αρχίζουν την θεραπεία πριν το 3ο με 3½ ο έτος έχουν μεγαλύτερο όφελος. Έτσι, βασιζόμενοι στις ατομικές ανάγκες, θα υπάρξει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Ειδικοί που ασχολήθηκαν με το συγκεκριμένο αντικείμενο είναι υπέρ των 20-25 ή και περισσότερων ωρών θεραπείας την εβδομάδα, εφαρμόζοντας θεραπείες της συμπεριφοράς. Πραγματοποιείται η εφαρμοσμένη συμπεριφορική ανάλυση που επικεντρώνεται στην ανάπτυξη κοινωνικής συμπεριφοράς, στην λειτουργική γλώσσα καθώς και στο κατάλληλο για το κάθε παιδί παιχνίδι (*Hay William M., Levin Myron J., Sondheimer Jydith M., Deterding Robin R., 2010 σ.122*)

Η χρήση του παιχνιδιού στη θεραπεία των παιδιών που βρίσκονται στο αυτιστικό φάσμα, έχει πολλά και αξιολόγα οφέλη, καθώς τα βοηθά να συμμετέχουν σε δραστηριότητες, να ανακαλύψουν τα συναισθήματά τους, το περιβάλλον τους, την οικογένεια και τους συνομηλίκους. Σύμφωνα με τους ειδικούς, το θεραπευτικό παιχνίδι όταν εφαρμόζεται σε παιδιά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού, προωθεί την ευελιξία της σκέψης, μειώνοντας τις

επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές και κινήσεις, ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη της επικοινωνίας των παιδιών αυτών. Η ανάπτυξη της επικοινωνίας προκύπτει μέσα από τη σχέση προσκόλλησης που αναπτύσσει σταδιακά και αβίαστα με το θεραπευτή. Έτσι, καθώς αυξάνονται οι μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις, βελτιώνεται σταδιακά η βλεμματική αλλά και η σωματική επαφή. Το θεραπευτικό παιχνίδι στα παιδιά με αυτισμό προσφέρει ένα προστατευτικό περιβάλλον, ενώ ταυτόχρονα καταφέρνει να αναπτύσσει και να κατακτά δεξιότητες, όπως το να συγκεντρώνεται περισσότερο μέσα από δραστηριότητες που απαιτούν προσοχή και αφοσίωση. Τέλος, αφού έχουν πραγματοποιηθεί κάποιες συναντήσεις, αρχίζει να εκδηλώνει ενδιαφέρον για παιχνίδια με συμβολικές ιδιότητες, κάτι που είναι πρωτόγνωρο και αποτελεί εξέλιξη για ένα αυτιστικό παιδί (Γκαράνη, 2008).

Κάποια ενδεικτικά παιχνίδια που προτείνονται και μπορούν να λειτουργήσουν θεραπευτικά στα παιδιά με αυτισμό, σύμφωνα με τα τρία στάδια του παιχνιδιού EPR (Sue Jennings) είναι:

1. Ενσωματικά παιχνίδια

- Παιχνίδια ηχολαλιάς, μια δραστηριότητα που στηρίζεται στην μίμηση του παιδιού από τον θεραπευτή.
- Μουσική και χορός. Τον βασικό ρόλο της μουσικής στην θεραπεία των παιδιών με αυτισμό εξέτασε η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο τμήμα παιδικής και εφηβικής ψυχιατρικής στο εθνικό πανεπιστημιακό νοσοκομείο της Κορέας , όπου δείγμα αποτέλεσαν παιδιά ηλικίας από 3 μέχρι 5 ετών μαζί με τις μητέρες τους. Κατέληξαν ότι η θεραπεία με την βοήθεια της μουσικής και των μουσικών οργάνων αποτελεί μια αποτελεσματική μορφή παρέμβασης και απευθύνεται στα θεμελιώδη επίπεδα αυτοέκφρασης και επικοινωνίας. Η μουσική δρα ως κίνητρο στην έκφραση συναισθημάτων και η σπουδαιότητα της υπογραμμίζεται και από την παρούσα μελέτη (Kim, J., Wigram, T., Gold, C.2009).
- Παιχνίδια ταξινόμησης, το οποία συμβάλλουν και στην επικοινωνία μεταξύ του θεραπευτή και του θεραπευόμενου. Έτσι, τα παιδιά μαθαίνουν και ταυτόχρονα κατηγοριοποιούν παιχνίδια ανάλογα με το σχήμα, το χρώμα και το μέγεθος (Τατιάνα Ρομπερτσον, 2017).

2. Προβολικό παιχνίδι:

- Πάζλ
- Παραμύθια

- Τουβλάκια

Όλα τα παραπάνω γίνονται σε συνεργασία με τον θεραπευτή. Για παράδειγμα στο πάζλ και στα τουβλάκια μπορούν να παίζουν εναλλάξ παιδί και θεραπευτής, ενώ στο παραμύθι δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να επιλέξει μόνο του ποιο επιθυμεί να ακούσει (*Τατιάνα Ρομπερτσον, 2017*).

3. Παιχνίδια ρόλων:

- Αφήγηση ιστορίας. Κατά την διάρκεια της αφήγησης, διαδραματίζονται κοινά στοιχεία με αυτά της ζωής του παιδιού. Έτσι ο θεραπευτής δίνει στον ήρωα της ιστορίας τις ικανότητες και συμπεριφορές, τις οποίες θα ήθελε να μιμηθεί το παιδί (*Τατιάνα Ρομπερτσον, 2017σ.114*).
- Κούκλες και Γαντόκουκλες.

Συμβολικό θεραπευτικό παιχνίδι με κούκλες (Therapeutisches Puppenspiel), της Dr. Gudrun Gauda

Η χρήση της κούκλας ως βοήθεια-μέσο για την έκφραση συναισθημάτων στο θεραπευτικό παιχνίδι ξεκίνησε από την ΗΠΑ και έγινε γνωστό στην Ευρώπη περίπου το 1920. Ο Jacob Levy Moreno (1892-1974) ασχολήθηκε ιδιαίτερα με αυτόν τον τρόπο θεραπείας. Έτσι, παρατηρούσε τα παιδιά στις παιδικές χαρές κατά την διάρκεια του παιχνιδιού και πιο συγκεκριμένα κατά την διάρκεια του παιχνιδιού ρόλων, διότι θεωρούσε ότι αποτελούν το κλειδί στα εσωτερικευμένα και "κρυφά" συναισθήματα.

Η κούκλα αποτελεί το μέσο επικοινωνίας ανάμεσα στο θεραπευτή και το θεραπευόμενο άτομο, κυρίως σε περιπτώσεις όπου το άτομο δεν μπορεί να εκφράσει λεκτικά τα συναισθήματα του ή υστερεί η γλωσσική του ανάπτυξη, όπως σε άτομα που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού ή άτομα με κάποια αναπηρία, αποτελεί το κατάλληλο μέσο σύμφωνα με τον Moreno. Ένα είδος επικοινωνίας το οποίο βέβαια χρειάζεται κάποιο διάστημα για να γίνει κατανοητό και από τις δύο πλευρές. Αυτό το διάστημα διαφέρει ανάλογα με το θεραπευόμενο άτομο και δεν πρέπει να υπάρξει βιασύνη ή σύγκριση διότι τα μικρά παιδιά και τα παιδιά με αυτισμό βλέπουν την κούκλα ως έμπυχο ον και χρειάζονται εξοικείωση, ώστε να μην δημιουργηθούν συναισθήματα φόβου. Έτσι, το παιδί και ο θεραπευτής, κατά το θεραπευτικό συμβολικό παιχνίδι, μπαίνουν σε ρόλο ο οποίος έχει καθοριστεί από την αρχή και ανάλογα με τις κινήσεις που θα πραγματοποιήσει το παιδί, είναι δυνατό να

αναγνωριστεί το τραύμα ή την ιδιαιτερότητα του.

Η κούκλα μπορεί στα μάτια ενός μικρού παιδιού να εκδηλώνει πολλά συναισθήματα και να πάρει διάφορους ρόλους , όπως για παράδειγμα τον ρόλο του δυνατού ή του αδύναμου, του ντροπαλού, του καλού ή του κακού, του έξυπνου ή του "χαζού" κ.α. καθώς και να του προσφέρει στοργή, κατανόηση, ασφάλεια, παρηγοριά κ.α. Γιατί μια κούκλα επιτρέπεται και μπορεί να κάνει τα πάντα (*Gudrun Gauda*).

Εικόνα 8: παιχνίδι με γαντόκουκλες

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπερασματικά, το παιχνίδι συμβάλλει με διάφορους τρόπους στην ολόπλευρη ανάπτυξη από την βρεφική κιόλας ηλικία και είναι αναπόσπαστο δικαίωμα όλων των παιδιών. Επιπλέον, για την καλύτερη διεξαγωγή του χρειάζεται να νιώθουν τα νήπια ελευθερία και αποδοχή από την έναρξη αλλά και κατά την διάρκεια των δραστηριοτήτων, κάτι που συμβάλλει και στην καλύτερη διεξαγωγή του θεραπευτικού παιχνιδιού. Έτσι, το παιχνίδι προλαμβάνει αρνητικά συναισθήματα αλλά βοηθάει και στην αντιμετώπιση καταστάσεων που πιθανόν έχει βιώσει ένα παιδί, όπως το διαζύγιο των γονέων, κακοποίηση, εξάρτηση ουσιών από τον γονέα, μια μετακόμιση σε άλλη πόλη και κατά συνέπεια και σε άλλον παιδικό σταθμό κ.α. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι κατάλληλες θεραπευτικές δράσεις μπορούν να βοηθήσουν το παιδί να είναι πιο ήρεμο και κατά την διάρκεια των στρεσογόνων καταστάσεων (π.χ. όταν νοσηλεύεται). Τέλος, οι ενήλικες οφείλουν να είναι ενημερωμένοι και να κατέχουν γνώσεις για την σωστή διεξαγωγή των δραστηριοτήτων, ανάλογα με την ηλικία και τις ικανότητες του κάθε παιδιού, δίνοντας επιπλέον την απαραίτητη προσοχή και στην πρόληψη ατυχημάτων. Επίσης ο/η παιδαγωγός χρειάζεται να παρατηρεί τα παιδιά κατά την διάρκεια του παιχνιδιού, ώστε να αντιληφθεί τυχόν διαφορές, οι οποίες θα ήταν καλό να ερευνηθούν. Τέλος, οφείλει να παρεμβαίνει με διακριτικό τρόπο και μόνο αν κριθεί απαραίτητο, για μην περιορίσει την φαντασία και την ελεύθερη τους έκφραση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Βιζυηνού Γεωργίου Μ. (2009). *Το παιδικό παιχνίδι-Σε σχέση με την ψυχολογία και την παιδαγωγική*. Εκδόσεις: Αδελφών Κυριακίδη α.ε.

Γαλανάκη Ευαγγελία (2003). *Θέματα αναπτυξιακής ψυχολογίας*. Εκδόσεις: Ατραπός

Γκαρρανή Σ. (2008). *Αυτισμός και παιχνίδι- Μια πιλοτική έρευνα της καταγραφής και διερεύνησης των απόψεων εκπαιδευτικών, εκπροσώπων ειδικοτήτων (εκπαιδευτικών, λογοθεραπευτών, εργοθεραπευτών, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών) και γονέων για τη χρήση του παιχνιδιού στην εκπαίδευση και θεραπεία των παιδιών με αυτισμό*. Θεσσαλονίκη

Δράκος Γεώργιος Δ. (2003). *Ειδική παιδαγωγική των προβλημάτων λόγου και υγείας*. Αθήνα: Ατραπός

Δράκος Γεώργιος Δ., Μπίνιας Νικόλαος Γ. (2005). *Ψυχοκινητική αγωγή*. Αθήνα: Πατάκης.

Ζαράγκας Χαρίλαος Κ. (2006). *Ψυχοκινητική αγωγή-Μια Ψυχοπαιδαγωγική Προσέγγιση σε Παιδιά Προσχολική Ηλικίας*. Εκδόσεις: Ατραπός.

Καρτασίδου Λευκοθέα (2004). *Μάθηση μέσω κίνησης-Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Εκπαιδευτικές Εφαρμογές την Ψυχοκινητικής στην Ειδική Παιδαγωγική*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Κοντοπούλου Μελανθία (2007). *Παιδί και ψυχοκοινωνικές δυσκολίες*. Αθήνα: Gutenberg.

Κουρετζής Λάκης (2010). *Το θεατρικό παιχνίδι-Παιδαγωγική θεωρία, πρακτική και θεατρολογική προσέγγιση*. Εκδόσεις: Καστανιώτη Α.Ε.

Κωνσταντινόπουλος Συμεών Π. (2007). *Παιδαγωγική του παιχνιδιού-Εισαγωγή*. Εκδόσεις: Αδελφών Κυριακίδη α.ε.

Λαλούμη-Βιδάλη Ε. (2016). *Ανθρώπινες σχέσεις & Επικοινωνία στην προσχολική εκπαίδευση-από την θεωρία στην πράξη*. Σύγχρονες εκδόσεις Θεσσαλονίκη.

Λουμάκου Μ., Μπρουσκέλη Β. (2010). *Παιδί και γεγονότα ζωής-Αρρώστια, νοσηλεία, διαζύγιο, θάνατος*. Εκδόσεις: Gutenberg

Μακρόγλου-Γουώλς Μ., Σφυρίδου Π., Τσέργας Ν. (2009). *Στοιχεία γενικής & Εξελικτικής ψυχολογίας*. Αθήνα.

Νικολακάκη Μ., Σωφρονά Ε., Κιαμίλη Φ. (2001). *Αγωγή προσχολικής ηλικίας*. Εκδόσεις: Διόφαντος.

Μετοχιανάκης Ηλίας Γ. (2013). *Εισαγωγή στην παιδαγωγική*. Ηράκλειο.

- Πανταζής Σπύρος Χ. (2007). *Η Παιδαγωγική και το παιχνίδι-Αντικείμενο στο χώρο του νηπιαγωγείου*. Αθήνα: Gytenberg.
- Παυλίδου Ένα (2012). *Κινητική και ρυθμική αγωγή στην προσχολική εκπαίδευση-από την θεωρία στην πράξη*. Θεσσαλονίκη: ΖΥΓΟΣ.
- Πέϊντερ Ζεβεβιέβ (ανατύπωση 2010). *Πώς να βοηθήσετε το παιδί σας να αναπτυχθεί- Από νεογέννητο έως 3 χρονών*. Εκδόσεις: Καστανιώτη Α.Ε.
- Ράπτης Θεοχάρης (2015). *Μουσική παιδαγωγική μια συστηματική προσέγγιση-Με εφαρμογές για την προσχολική ηλικία*. Αθήνα: EDITION ORPHEUS
- Ρόμπερτσον Τατιάνα (2017). *Παιγνιοθεραπεία- Ψυχοθεραπευτική παρέμβαση για παιδιά και εφήβους 1*. Εκδόσεις: Έρμα
- Ρόμπερτσον Τατιάνα (2017). *Παιγνιοθεραπεία- Ψυχοθεραπευτική παρέμβαση για παιδιά και εφήβους 2*. Εκδόσεις: Έρμα
- Ρόμπερτσον Τατιάνα (2017). *Παιγνιοθεραπεία- Ψυχοθεραπευτική παρέμβαση για παιδιά και εφήβους 3*. Εκδόσεις: Έρμα
- Σακελλαρίου Μαρία Ι. (2008). *Συνεργασία Οικογένειας και Νηπιαγωγείου*. Θεσσαλονίκη
- Σύγχρονα παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά θέματα*.(2007). Αθήνα: Gutenberg
- Χαραλαμπίκης Βασίλειος Χ. (2005). *Η αγωγή του παιδιού της προσχολικής ηλικίας από την οικογένεια και τους λοιπούς φορείς*. Αθήνα: Συμυρνωτάκης
- Copple C., Bredekamp S. (2009). *Αναπτυξιακά κατάλληλες πρακτικές για παιδιά προσχολικής ηλικίας*. Εκδόσεις: Πεδίο
- Edwards Linda Carol, Bayless Kathleen M., Ramsey Marjorie E. (2010). *Μουσική και κίνηση-Ένας τρόπος ζωής για το μικρό παιδί*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press
- Hart Roger A. (2011). *Τα παιδιά συμμετέχουν-Θεωρία και πρακτική της εμπλοκής παιδιών στην ανάπτυξη της κοινότητας και τη φροντίδα του περιβάλλοντος*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο Α.Ε.
- Hay (Jr.) William M., Levin Myron J., Sondheimer Judith M., Deterding Robin R.,(2010). *Σύγχρονη παιδιατρική-Διάγνωση και θεραπεία*. Εκδόσεις: Π.Χ Πασχαλίδης
- Jayaraja, Tielemans E. (2013). *Η βίβλος του ομαδικού παιχνιδιού-Ευκαιρία να εξερευνήσουμε ταυτότητα, κοινωνικότητα και συναισθήματα*. Αθήνα: Πατάκης
- Lightfoot C., Cole M., Cole S.R. (2014). *Η ανάπτυξη των παιδιών*. Εκδόσεις: Gutenberg
- Lissauer T., Clayden G., Roberts G., Foster C., Coren M.,(2012). *Σύγχρονη παιδιατρική*. Αθήνα: Π.Χ Πασχαλίδης
- Shaffer David R. (2004). *Εξελικτική ψυχολογία-Παιδική ηλικία και εφηβεία*. Εκδόσεις: Έλλην
- Shelov Steven P. (2013). *Ο πρώτος χρόνος του μωρού σας*. Εκδόσεις: Π.Χ.Πασχαλίδης

Shelov Steven P., Altmann Tanya Remer, (2012). *Η φροντίδα του μωρού & του μικρού παιδιού- από την γέννηση έως τα 5 του χρόνια*. Εκδόσεις: Π.Χ.Πασχαλίδης

Zimmer Renate (2007). *Εγχειρίδιο ψυχοκινητικής-Θεωρία και πράξη της ψυχοκινητικής παρέμβασης*. Εκδόσεις: Αθλότυπος

Ξενογλώσση

Chinekesh, A., Kamalian, M., Eltemasi, M., Chinekesh, S., & Alavi, M. (2014). The effect of group play therapy on social-emotional skills in pre-school children. *Global journal of health science*. Δημοσιεύθηκε:23.12.2013

Cohen, E., Gadassi, R. (2018). The function of play for coping and therapy with children exposed to disasters and political violence. *Current psychiatry reports*

Eisert, D., Kulka, L., Moore, K. (1988). Facilitating play in hospitalized handicapped children: the design of a therapeutic play environment. *Children's Health Care* .
Δημοσιεύθηκε:07.06.2010

Kim, J., Wigram, T., Gold, C. (2009). Emotional, motivational and interpersonal responsiveness of children with autism in improvisational music therapy. *Autism*.

Oerter R., Montada L. (2002). *Entwicklungspsychologie*. Berlin

Solter Aletha J. (2015). *Spielen schafft Nähe- Nähe löst Konflikte- Spielideen für eine gute Bindung*. München: Kösel.

Van Westrhenen, N., Fritz, E. (2014). Creative arts therapy as treatment for child trauma: An overview. *The Arts in Psychotherapy*

ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Στέεμαν-Κοκκαλίδου Μ. Το Κέντρο Υποστήριξης Γονέων παρουσιάζει το θεραπευτικό παιχνίδι με το αυτιστικό παιδί. Δημοσιεύθηκε: Ιανουάριος 2010
<https://anavathmisi.net.gr/wp-content/uploads/2015/10/therapeutikopaixnidi.pdf>

Καλπογιάννη Ε., Φύσσα Κ., Αβδελίδου Ε. Τα είδη παιχνιδιού. Δημοσιεύθηκε : Ιούλιος 2017
<https://www.psychografimata.com/ta-idi-tou-pechnidiou/>

ευρυμάθεια- Κέντρο ειδικής διαπαιδαγώγησης
http://www.evrymathia.com.gr/paigniotherapia/?fbclid=IwAR2pEcFpPIZS0Snd7bQ_ERv82wtylol77PatDzVvdx_WyzFHmL22WCiEeLg

Gauda Gudrun. Einführung in das therapeutische Puppenspiel
<https://www.kindergartenpaedagogik.de/962.html>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1:

<https://www.vibranthealthclinics.com/why-making-music-matters-music-and-early-childhood-development/>

Εικόνα 2: https://www.flowmagazine.gr/paidia_pou_paizoun_mona/

Εικόνα 3: <http://kallitexnoxwri.com/omadiko-paixnidi/>

Εικόνα 4:

https://www.paramana.eu/el/blog/o_rolos_tou_paidagwgu_stin_proxoliki_agwgi#.W60-TXszbIU

Εικόνα 5: <https://eidikospaidagogos.gr/paixnidi-koinonikopoiisi-goneis/>

Εικόνα 6: <https://www.ksa.ch/zentren-kliniken/kinderchirurgie/kontakt-und-arealplan>

Εικόνα 7:

<http://www.abctoys.gr/dramatopoiisi/gantokoukles/gantokoukles-mathainontas-na-zoume-me-tous-allous-detail>

